

รายงานการศึกษากลุ่ม
(Group Project)

เรื่อง ชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย

จัดทำโดย กลุ่มที่ 2 รุ่นที่ 97

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม รุ่นที่ 97
วิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
ประจำปี พ.ศ. 2566
ลิขสิทธิ์ของสำนักงาน ก.พ.

รายงานการศึกษากลุ่ม
(Group Project)

เรื่อง ชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย

จัดทำโดย กลุ่มที่ 2 รุ่นที่ 97

1. นายชัยวัฒน์	บุญชวลิต
2. นางภาวิณา	อัศวมณีกุล
3. นางสมพิศ	ศรีคำแหง
4. นายธนรัฐ	โคจรานนท์
5. นางสาวสุดใจ	ขุนเขาวฤทธิ
6. นางสาวสิริญา	ชูเวทย์
7. นางสาวฉัตรภรณ์	แก้วยนต์
8. นางสาวศิริธร	เลาะห์วิไลย
9. นายเอกชัย	คำลือ
10. นายสิทธิรงค์	เร่งเจียบ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม รุ่นที่ 97
วิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.
ประจำปี พ.ศ. 2566

สำนักงาน ก.พ.

เอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมหลักสูตร
นักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม ของสำนักงาน ก.พ.

วัชรวิชญ์ กীরตติสุตโรจน์
อาจารย์ที่ปรึกษา

ไพจิตร วิบูลย์ธนสาร
อาจารย์ที่ปรึกษา

สุรพันธ์ ปุสสเด็จ
อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การพัฒนากรุงเทพฯ ให้เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงที่ผ่านมาทำให้เกิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางสังคมเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่พื้นที่ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยมีอยู่จำกัด ส่งผลให้ผู้มีรายได้น้อยจำเป็นต้องอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัย ยากต่อการจัดการภัยคุกคามในรูปแบบต่าง ๆ ผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ทำให้ชุมชนมีความเสื่อมโทรมยิ่งขึ้นและกลายเป็นแหล่งบ่มเพาะปัญหาอาชญากรรมที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ซึ่งที่ผ่านมาภาครัฐและภาคเอกชนได้ดำเนินการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนแออัด แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งหมดได้ ซึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดทางงบประมาณและความพร้อมของบุคลากรของหน่วยงานรับผิดชอบ ฐานะการเงินและความยอมรับของคนในชุมชนแออัด อย่างไรก็ตามก็ดี คนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ดำรงชีพโดยการพึ่งพาบริการและสวัสดิการของภาครัฐ แต่ยังไม่สามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุขเชิงป้องกัน เนื่องจากปัญหาของระบบสาธารณสุขในระดับปฐมภูมิในพื้นที่กรุงเทพฯ ทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประสบปัญหาสุขภาพจากพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม

นอกจากนี้ ที่ผ่านมาภาครัฐได้ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด ทั้งในรูปแบบขององค์กรเอกชนไม่แสวงหากำไรและการจัดกิจกรรม CSR ทำให้ภาคเอกชนหลายแห่งได้เข้ามา มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่จากการลงพื้นที่ในชุมชนในกรุงเทพฯ พบว่า การดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน ส่วนใหญ่จะเป็นการแก้ไขเฉพาะหน้าในรูปแบบโครงการ (Project base) และดำเนินการในพื้นที่ชุมชนแออัดที่มีขนาดใหญ่หรือเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่โดยรอบของผู้ประกอบการภายใต้ความพร้อมของหน่วยงาน ทำให้อาจจะไม่สอดคล้องกับปริมาณความต้องการของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา อีกทั้งยังไม่ตรงกับความต้องการหรือศักยภาพของคนในชุมชนที่แท้จริง ส่งผลให้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหของชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ได้อย่างยั่งยืน ในขณะที่ จากการวิเคราะห์คาดการณ์บริบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศในระยะ 10 ปีข้างหน้า คาดว่าปัจจัยที่จะทำให้ปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้น ได้แก่ การเติบโตของกรุงเทพฯ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยที่คาดว่าผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงบริบทดังกล่าวจะทำให้มีความต้องการอยู่อาศัยในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นซึ่งปัญหาดังกล่าวจะเป็นประเด็นที่มีความท้าทายของ กทม. ในการพัฒนากรุงเทพฯ ให้เป็นมหานครแห่งเอเชีย ภายในปี 2575 และเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ ที่ผ่านมา และผลสรุปจากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ซึ่งให้เห็นว่า นโยบายภาครัฐที่เข้มแข็งและต่อเนื่อง และมีการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่มีการบูรณาการแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ เป็นไปอย่างยั่งยืน จึงสามารถสรุปผลการศึกษา ข้อเสนอเชิงนโยบายเรื่อง ชุมชนไทยพันธุ์ สุขใจ ทันสมัย ที่มีเป้าหมายหลัก ดังนี้ "ชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 50 แห่ง เป็นต้นแบบของชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570)" ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาประเทศภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับแผนความมั่นคงของประเทศ พ.ศ. 2566 – 2570 ในประเด็นที่ 8 การป้องกันปราบปราม และแก้ไขปัญหายาเสพติด ประเด็นที่ 9 การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ประเด็นที่ 13 การบริหารจัดการภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุข และสอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) หมายเหตุที่ 8 ไทยมีพื้นที่และเมืองอัจฉริยะที่น่าอยู่ ปลอดภัย เติบโตได้อย่างยั่งยืน และหมายเหตุที่ 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม

นอกจากนี้ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดจากเป้าหมายหลักไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นขั้นเป็นตอน จึงได้กำหนดเป้าหมายรองที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติการพัฒนา ได้แก่ เป้าหมายรองที่ 1 ด้านสังคมยืดหยุ่น เป้าหมายรองที่ 2 ด้านสิ่งแวดล้อมน่าอยู่และปลอดภัย และเป้าหมายรองที่ 3 ด้านเศรษฐกิจพึ่งตนเอง พร้อมทั้งได้กำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง ผ่านการขับเคลื่อนกิจกรรม 9 กิจกรรมหลัก และ 18 กิจกรรมย่อย โดยคณะผู้ศึกษาเห็นว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำแนวทางบรรลุเป้าหมายโมเดลชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย คือ ความต่อเนื่องของนโยบายรัฐบาล การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน เพื่อให้สามารถดำเนินการตามโมเดลการพัฒนา ชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัยได้ครบทั้ง 3 มิติ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมุ่งมั่นทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส และตรวจสอบได้ รวมถึงต้องมีความสามารถในการปรับตัวให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล และสมาชิกในชุมชนที่มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาการพัฒนาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ อย่างยั่งยืนและจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ และเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนตามโมเดลการพัฒนาดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง ควรนำเสนอผลการศึกษานี้จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตกรุงเทพฯ ผ่านชุมชนนาร่อง ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ก่อนจัดทำเป็นคู่มือสำหรับการพัฒนาชุมชนเมืองในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคลฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีด้วยความกรุณาและความเอาใจใส่ในการให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์จากท่านอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์วัชรวิษณุ กิรติดุสิตโรจน์ อาจารย์ไพจิตร วิบูลย์ธนสาร และอาจารย์สุรพันธ์ ปุสเสด็จ ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ ให้แนวคิดที่เป็นประโยชน์ ทำให้เอกสารฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม (นบส. 1) รุ่นที่ 97 ตลอดจนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้เรียนรู้จากการจัดทำรายงานฉบับนี้ไปปรับใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป ผู้ศึกษาจึงขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง มา ณ โอกาสนี้

คณะผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการศึกษากลุ่มฉบับนี้ จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครผ่านโมเดลการพัฒนาชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทนสมัย ได้ต่อไป

คณะผู้ศึกษา กลุ่มที่ 2

30 พฤษภาคม 2566

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
คำนิยาม	ฎ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฏ
1. สภาพทั่วไปของปัญหา	1
1.1 ปัญหาและความท้าทาย	1
1.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา	2
1.3 ความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของหน่วยงานรัฐและเอกชน	4
1.4 สรุปปัญหาและความพยายามในอดีตที่ผ่านมา	9
2. การคาดการณ์ปัญหาและโอกาสการพัฒนาของประเทศในอนาคต	10
2.1 ทิศทางในอนาคตของปัญหาและหรือสิ่งที่ต้องการพัฒนา แนวโน้ม ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.2 การวิเคราะห์พยากรณ์แนวโน้ม (Scenario Analysis)	13
2.3 บทเรียนจากการพัฒนาของต่างประเทศและประเทศ	14
2.4 Potential Demand ในอนาคต การแก้ไขปัญหาและแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	18
2.5 สรุปการคาดการณ์ทิศทางการพัฒนาในอนาคต	18
3. แนวทางแก้ปัญหา และ/หรือ การพัฒนา	20
3.1 สรุปการเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและการคาดการณ์ปัญหา	20
3.2 เป้าหมายหลัก	21
3.3 เป้าหมายรองเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายหลัก	24
3.4 แนวทางการบรรลุเป้าหมายรอง (Blueprint for change)	25
3.5 สรุปภาพรวมของเป้าหมายหลัก เป้าหมายรอง และแนวทางการบรรลุเป้าหมาย	30
4. การนำแนวทางบรรลุเป้าหมายสู่การปฏิบัติ	31
5. สรุปในภาพรวม	36
บรรณานุกรม	39
ภาคผนวก	40
คณะผู้จัดทำ	41

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	รูปแบบการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเปราะบางของภาครัฐ	5
ตารางที่ 2	ปัจจัยแห่งความสำเร็จและปัจจัยแห่งความล้มเหลว	8
ตารางที่ 3	สรุปผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ	14
ตารางที่ 4	สรุปบทเรียนจากการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ 2 แห่ง	16
ตารางที่ 5	แนวทางขับเคลื่อนบรรลุเป้าหมายและหน่วยงานที่รับผิดชอบ	31
ตารางที่ 6	ความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการพัฒนาตนเอง (IS) ให้เข้ากับการนำข้อเสนอในรายงานกลุ่มปฏิบัติการ (GP)	37

สารบัญภาพ

แผนภาพที่ 1	สรุปปัญหาและความท้าทายของการแก้ไขชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ	2
แผนภาพที่ 2	อันดับจังหวัดที่มีจำนวนผู้ต้องหาคดียาเสพติดสูงสุดและคดียาเสพติดสูงสุด	4
แผนภาพที่ 3	สรุปสาระสำคัญของบทเรียนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในต่างประเทศ	15-16
แผนภาพที่ 4	ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายหลัก เป้าหมายรองกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ	23
แผนภาพที่ 5	Model การพัฒนาชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย เชื่อมโยง value chain	30
แผนภาพที่ 6	ภาพรวมโมเดลการพัฒนาชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย	37

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1	จำนวนชุมชนในกรุงเทพฯ ปี 2564	1
แผนภูมิที่ 2	การกระจายตัวของชุมชนในกรุงเทพฯ ปี 2561	1
แผนภูมิที่ 3	สถิติการเกิดอัคคีภัยในเขตกรุงเทพฯ ปี 2554 – 2563	3
แผนภูมิที่ 4	แนวโน้มความเสี่ยงของการเกิดอัคคีภัย	3
แผนภูมิที่ 5	ความสัมพันธ์ของกลไกการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง	6
แผนภูมิที่ 6	มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ของกรุงเทพฯ ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทราในปี 2555 – 2563 และประมาณการ	10
แผนภูมิที่ 7	แนวโน้มประชากรของประเทศไทย ปี 2553 – 2583 และ การเปรียบเทียบอัตราส่วนพึ่งพิงของผู้สูงอายุต่อวัยแรงงานระหว่างปี 2563 และปี 2583	12
แผนภูมิที่ 8	การประมาณการจำนวนประชากรในชุมชนแออัดในช่วงปี 2559 – 2565 และการคาดการณ์	13
แผนภูมิที่ 9	สรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดจากบทเรียนการพัฒนาที่ผ่านมา	18

คำนิยาม

พินัย หมายถึง	คนในชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยมีสุขภาพที่ดี และมีความมั่นคงปลอดภัยจากภัยและการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ และมีความมั่นคงในทุกมิติทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง
สุขใจ หมายถึง	คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีสัมพันธภาพในครอบครัวอย่างอบอุ่น และชุมชนอยู่ร่วมกันตามหลักประชาธิปไตยและมีธรรมาภิบาล
ทันสมัย หมายถึง	คนในชุมชนสามารถปรับตัวได้ทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสามารถใช้นวัตกรรมดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการชุมชน
ผู้มีรายได้น้อย หมายถึง	ผู้ที่มีรายได้ไม่เกินปีละ 100,000 บาท ไม่มีทรัพย์สินทางการเงิน ได้แก่ เงินฝากธนาคาร สลากออมสิน สลาก พันธบัตรรัฐบาล ตราสารหนี้ หรือมีทรัพย์สินทางการเงินดังกล่าว จะต้องมียาจำนวนรวมทั้งสิ้นไม่เกิน 100,000 บาท ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง และไม่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ตามกฎหมายหรือถ้าเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ดังกล่าว จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไข ดังนี้ 1) ที่อยู่อาศัยเป็นที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง กรณีอยู่อาศัยอย่างเดียว ต้องเป็นบ้านที่มีพื้นที่ไม่เกิน 25 ตารางวา หรือห้องชุดไม่เกิน 35 ตารางเมตร หรือเป็นที่อยู่อาศัยและใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อการเกษตรต้องมีพื้นที่ไม่เกิน 10 ไร่ หรือกรณีที่ใช้ประโยชน์อื่นที่ไม่ใช่เพื่อการเกษตรต้องมีพื้นที่ไม่เกิน 1 ไร่ และ 2) ที่ดินแยกจากที่อยู่อาศัย ในกรณีเป็นที่อยู่อาศัยและใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อการเกษตรต้องมีพื้นที่ไม่เกิน 10 ไร่ หรือกรณีที่ใช้ประโยชน์อื่นที่ไม่ใช่เพื่อการเกษตรต้องมีพื้นที่ไม่เกิน 1 ไร่

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

กค.	กระทรวงการคลัง
กกจ.	กรมการจัดหางาน
กคช.	การเคหะแห่งชาติ
กทม.	กรุงเทพมหานคร
กปส.	กรมประชาสัมพันธ์
กพร.	กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน
กศน.	สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
กสส.	กรมส่งเสริมสหกรณ์
กสอ.	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
มท.	กระทรวงมหาดไทย
ปภ.	กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
พม.	กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
พอช.	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
ศธ.	กระทรวงศึกษาธิการ
สตช.	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
สธ.	กระทรวงสาธารณสุข
สศช.	สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สสส.	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
สปสช.	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

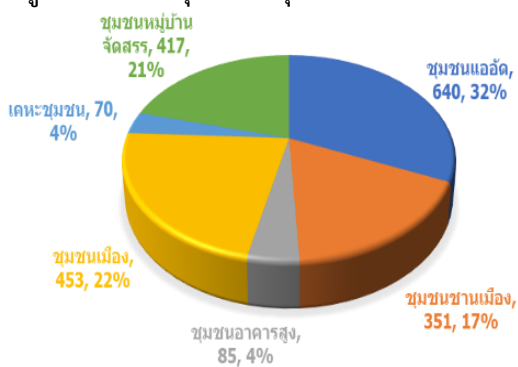
1. สภาพทั่วไปของปัญหา

1.1 ปัญหาและความท้าทาย

สหประชาชาติ คาดว่าภายในปี 2593 ประชากรโลกที่อาศัยในเขตเมืองจะมีมากถึงร้อยละ 68 ของจำนวนประชากรทั่วโลก หรือที่จำนวน 6.7 พันล้านคน เนื่องจากเมืองเป็นแหล่งสำคัญของการจ้างงาน มีความพร้อมด้านระบบสาธารณูปโภคและการคมนาคมขั้นพื้นฐาน มีสวัสดิการสังคมต่าง ๆ รองรับ อย่างไรก็ตาม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาอย่างรวดเร็วได้ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นวงกว้าง และมีผลกระทบต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ซึ่งกรุงเทพมหานคร หนึ่งในมหานครของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เป็นเมืองโตเดี่ยว (Primary City) ที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจสูงกว่าเมืองรองก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับมหานครอื่น ๆ ทั่วโลก

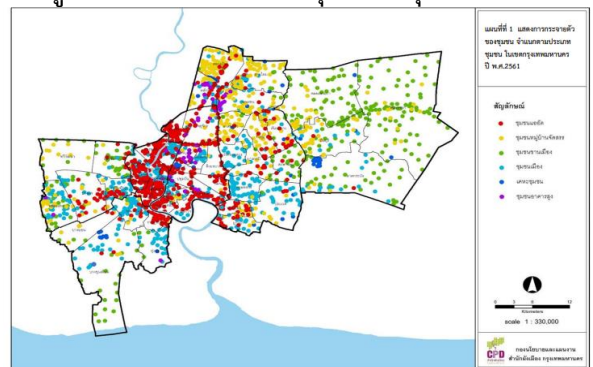
ปี 2564 กรุงเทพฯ เป็นจังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดในประเทศ โดยมีประชากรรวมประชากรแฝง ประมาณ 10 ล้านคน ทำให้มีความต้องการที่อยู่อาศัยเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่ราคาที่ดินและที่อยู่อาศัยในกรุงเทพฯ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประชากรบางส่วนโดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยและผู้ที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง เพื่อแสวงโอกาสทางเศรษฐกิจในกรุงเทพฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มแรงงานไม่สามารถจัดหาที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยได้ และจำเป็นต้องอาศัยรวมกันอย่างหนาแน่นในพื้นที่ว่างเปล่าของภาครัฐและภาคเอกชนทั้งในรูปแบบเช่าที่ดินและบุกรุก โดยที่ไม่มีการวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยหรือที่เรียกว่า “ชุมชนแออัด¹” ซึ่งในปี 2564 กรุงเทพฯ มีชุมชนแออัด 640 แห่ง หรือร้อยละ 32 ของชุมชนในกรุงเทพฯ² โดยมีประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดรวม 146,462 คน หรือประมาณ 579,630 คน และส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในพื้นที่ศูนย์กลางธุรกิจ (CBD) และพาณิชยกรรม รวมถึงย่านรถไฟ ซึ่งเขตที่มีชุมชนแออัดมากที่สุด ได้แก่ เขตบางซื่อ 48 ชุมชน เขตธนบุรี และเขตบางพลัด จำนวนชุมชนเขตละ 44 ชุมชน โดยชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 95) เป็นชุมชนขนาดเล็ก (จำนวนบ้านระหว่าง 141 – 499 หลังคาเรือน)

แผนภูมิที่ 1 จำนวนชุมชนในกรุงเทพฯ ปี 2564

ที่มา สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร

แผนภูมิที่ 2 การกระจายตัวของชุมชนในกรุงเทพฯ ปี 2561

¹ ชุมชนแออัด หมายความว่าตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยชุมชนและกรรมการชุมชน พ.ศ. 2555 ดังนี้ ชุมชนที่มีลักษณะบ้านเรือนหนาแน่น ประชาชนอยู่อย่างแออัด อย่างน้อย 15 หลังคาเรือนต่อพื้นที่ 1 ตร. กม.

² ชุมชน หมายความว่าตามฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) หมายถึง หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน

การที่ประชาชนอาศัยกันอย่างแออัดในพื้นที่ที่จำกัด โดยก่อสร้างอาคารบ้านเรือนแบบไร้ระเบียบที่มีความหนาแน่นของบ้านเรือนมากกว่า 15 หลังคาเรือนต่อพื้นที่ 1 ตร. กม. ทำให้จำนวนประชากรในพื้นที่เกินความสามารถในการให้บริการของภาครัฐตามที่ออกแบบไว้ (Carrying Capacity) อาทิ ระบบขนส่งมวลชน โรงพยาบาล ระบบจัดการขยะ ส่งผลให้ชุมชนแออัดมีปัญหาขยะล้นและน้ำเน่าที่ไม่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยและมีผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน รวมถึงผลกระทบต่อด้านความเครียดและสุขภาพจิตโดยในปี พ.ศ. 2565 กรุงเทพฯได้รับการจัดลำดับจากบริษัท Kisi ซึ่งเป็นบริษัทผู้ให้บริการซอฟต์แวร์ที่มีการใช้แพร่หลายทั่วโลก ให้เป็นเมืองที่มีการจัดสมดุลการทำงานกับการใช้ชีวิตส่วนตัว (Work Life Balance Index) ในลำดับที่ 96 จาก 100 เมืองทั่วโลก นอกจากนี้ ชุมชนแออัดส่วนใหญ่มีปัญหาทางเข้า – ออก ชุมชนและถนนภายในชุมชนที่คับแคบและยากต่อเข้าถึงพื้นที่ ทำให้ชุมชนแออัดกลายเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดภัยพิภัยในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ อัคคีภัย อาชญากรรม ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนและพื้นที่โดยรอบชุมชนซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณศูนย์กลางทางกิจกรรมเศรษฐกิจที่สำคัญของกรุงเทพฯ โดยหากภาครัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัดดังกล่าว จะยิ่งทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงและมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นจะกลายเป็นวิกฤตของกรุงเทพฯ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเป้าหมายการพัฒนากรุงเทพฯ ให้เป็น “มหานครแห่งเอเชียในปี 2575” ตามแผนแม่บทการพัฒนากรุงเทพฯ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2556 -2575 และเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2561 – 2580 ต่อไป

แผนภาพที่ 1 สรุปปัญหาและความท้าทายของการแก้ไขชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ

ที่มา ผู้ศึกษา

1.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา

ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานใดจัดเก็บข้อมูลเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจำแนกตามประเภทชุมชน ทำให้การพิจารณาผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัดในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาจำเป็นต้องพิจารณาโดยอ้างอิงจากสถิติของกรุงเทพฯ ในช่วงปี 2554 – 2563 สรุปได้ดังนี้

1) **ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปี 2563** กรุงเทพฯ เป็นจังหวัดที่มูลค่าผลิตภัณฑ์ต่อหัวสูงสุด ประมาณ 435,356 บาทต่อปี และมีสัดส่วนคนจน³ต่ำที่สุดประมาณร้อยละ 0.57 ในปี 2564 (ค่าเฉลี่ยประมาณ

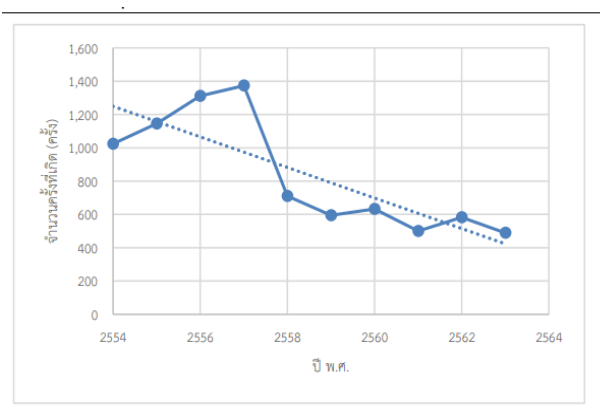
³ เส้นยากจนของประเทศไทยคือมีรายได้ต่ำกว่า 2,762 บาทต่อคนต่อเดือน

ร้อยละ 6.32) แต่จากผลสำรวจข้อมูลครัวเรือนในกรุงเทพฯ ปี 2562 พบว่า ครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 90) ประกอบอาชีพรับจ้างรายวันและหาบเร่แผงลอย ทำให้เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศจะส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแออัดเป็นลำดับแรก

2) **ปัญหาด้านสาธารณสุข** รายงานสุขภาพคนไทย ปี 2566 ชี้ให้เห็นว่า ระบบบริการสาธารณสุขในกรุงเทพฯ มีปัญหาในหลายระดับปฐมภูมิทั้งในเรื่องการเข้าถึงบริการ (access) ความครอบคลุม (coverage) และคุณภาพของบริการ (quality) ทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าประสงค์ของระบบบริการสุขภาพตามหลักการที่องค์การอนามัยโลก (WHO) กำหนด โดยคนกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่จะมีปัญหาสุขภาพที่เกิดจากพฤติกรรม อาทิ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิต นอกจากนี้ จากสภาพแวดล้อมของชุมชนแออัดที่ไม่เหมาะสำหรับการอยู่อาศัย ทำให้คนในชุมชนแออัดประสบปัญหาสุขภาพที่เกิดจากสุขอนามัย อาทิ อูจจาระร่วง ปอดอักเสบ และมีความเสี่ยงสูงในการติดเชื้อโรคประจำถิ่นที่เกิดการระบาดของโรคดังเช่นในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด -19 ที่มีการแพร่ระบาด กระจุกตัวในพื้นที่ชุมชนแออัด

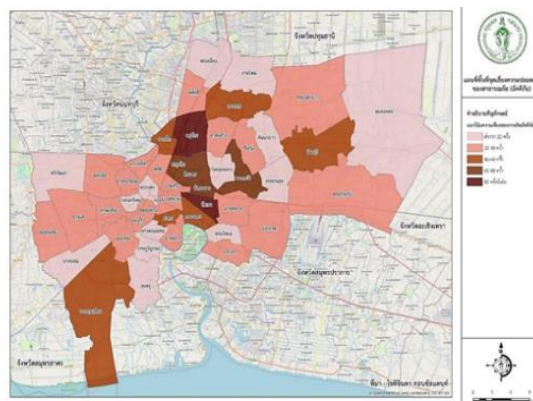
3) **ปัญหาด้านสาธารณสุข** ในช่วงปี 2554 – 2563 กรุงเทพฯ มีแนวโน้มการเกิดภัยจากการคมนาคม วาตภัย สารเคมีและวัตถุอันตรายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การเกิดอัคคีภัยในกรุงเทพฯ มีแนวโน้มลดลงตามผลการดำเนินมาตรการป้องกันและลดความเสี่ยงต่อการเกิดอัคคีภัยในย่านต่าง ๆ อาทิ ชุมชน อาคารสูง แต่จากการประเมินแนวโน้มความเสี่ยงของการเกิดอัคคีภัยของ กทม. พบว่า พื้นที่ที่บริเวณด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่เป็นย่านที่อยู่อาศัยของกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงในการเกิดอัคคีภัย

แผนภูมิที่ 3 สถิติการเกิดอัคคีภัยในเขตกรุงเทพฯ ปี 2554-2563

ที่มา กองบังคับการตำรวจจราจรและกองบัญชาการตำรวจนครบาล

แผนภูมิที่ 4 แนวโน้มความเสี่ยงของการเกิดอัคคีภัย

ที่มา : แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กทม. 2564-2570

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลสาธารณสุขในกรุงเทพฯ ที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่า สาธารณภัยที่มีผลกระทบต่อชุมชนแออัดมากที่สุดได้แก่ ภัยจากอัคคีภัย ซึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดต่างๆ ของชุมชนทั้งสภาพชุมชนที่แออัดและมีทางเข้า-ออกแคบ วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างบ้านหรือที่เก็บไว้ในชุมชนเป็นเชื้อเพลิงในการติดไฟ ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ อุปกรณ์ในการควบคุมเพลิง ทำให้การล้อมเพลิงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลานานกว่าที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่น ทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนจำนวนมาก

นอกจากนี้ กรุงเทพฯ เป็นจังหวัดที่มีคดีและมีจำนวนผู้ต้องหาคดียาเสพติดสูงสุดซึ่งส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติดชนิดเมทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) และยาไอซ์ ดังแผนภาพที่ 2 โดยจากข้อมูลของ กทม. พบว่ามีชุมชนที่เสี่ยงระบาดจากยาเสพติดกว่า 300 ชุมชน โดยชุมชนแออัดที่ถือเป็นแหล่งแพร่ระบาดของยาเสพติดทั้งแหล่งเสพ

แหล่งค้าขาย และแหล่งพักอาศัยเพื่อรอกการขนย้ายไปยังนอกพื้นที่ อีกทั้งยังทำให้ชุมชนยังต้องเผชิญกับความไม่ปลอดภัยจากปัญหาอาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ อันเนื่องจากการเสพยาอีกด้วย

แผนภาพที่ 2 อันดับจังหวัดที่มีจำนวนผู้ต้องหาคดียาเสพติดสูงสุดและคดียาเสพติดสูงสุด

5 อันดับจังหวัด จำนวนผู้ต้องหาคดียาเสพติดสูงสุด		5 อันดับจังหวัด จำนวนคดียาเสพติดสูงสุด	
กรุงเทพมหานคร	192,502	กรุงเทพมหานคร	185,188
สุราษฎร์ธานี	122,985	อุบลราชธานี	120,655
สงขลา	104,825	สุราษฎร์ธานี	95,026
อุบลราชธานี	95,420	สงขลา	87,731
นครราชสีมา	87,422	นครราชสีมา	84,951

ที่มา http://ittdashboard.nso.go.th/preview.php?id_project=66

4) ปัญหาสิ่งแวดล้อม ผลจากการพัฒนากรุงเทพฯ และปริมาณประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้กรุงเทพฯ มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ที่มีแนวโน้มรุนแรงเพิ่มขึ้น อาทิ อุณหภูมิอากาศที่ร้อนขึ้นตลอดทุกปี น้ำท่วมฉับพลันและน้ำเสีย ฝุ่นละออง PM2.5 ปัญหาการกำจัดขยะเนื่องจากมีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นตามการเติบโตทางเศรษฐกิจ ประกอบกับไม่สามารถคัดแยกขยะและใช้ประโยชน์จากขยะที่แหล่งกำเนิดได้ โดยในปี 2564 มีปริมาณขยะรวม 3.166 ล้านตัวหรือเฉลี่ย 2-3 กิโลกรัมต่อวันต่อคน ขณะที่ความสามารถในการจัดการขยะที่จำกัดทั้งในส่วนของรถขยะและบุคลากรทำให้เกิดปัญหาขยะล้นสะสมในพื้นที่ย่านชุมชน

1.3 ความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของหน่วยงานรัฐและเอกชน

1) ความพยายามของภาครัฐ ที่ผ่านมารัฐได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดผ่านหน่วยงานรับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่

(1) การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีระบบพัฒนาเด็กแรกเกิดอย่างต่อเนื่องจนถึงเด็กวัยเรียนให้มีโอกาสพัฒนาตามศักยภาพผ่าน “นโยบายเรียนฟรี 15”⁴ และได้สนับสนุนอาหารเสริม (นม) และอาหารกลางวันแก่นักเรียนในระดับปฐมวัยในสถานศึกษาที่ประสบภาวะทุพโภชนาและขาดแคลนอาหาร รวมทั้งเงินกู้เพื่อการศึกษาผ่านกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลที่ผ่านมาพบว่า กรุงเทพฯ ยังคงปัญหาการหลุดออกนอกการศึกษาในกลุ่มคนยากจนเช่นเดียวกับภูมิภาคอื่นๆ

(2) การช่วยเหลือและเยียวยาประชาชน รัฐได้ให้ความช่วยเหลือและเยียวยาประชาชน 2 กรณี ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย ผ่านกองทุนการช่วยเหลือครอบครัวผู้ประสบสาธารณภัย โดยกรณีเสียชีวิตครอบครัวละ 1 ล้านบาท และกรณีบาดเจ็บ (สาหัส 200,000 บาท และบาดเจ็บไม่สาหัส 100,000 บาท) และการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง ทำให้สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีทิศทางปรับตัวที่ดีขึ้นมาโดยตลอด โดยตั้งแต่ปี 2552 สัดส่วนคนจนลดลงจากร้อยละ 17.88

⁴ นโยบายเรียนฟรี 15 คือการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล) (ถ้ามี) ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช. 3) หรือเทียบเท่าให้แก่สถานศึกษา เพื่อให้เด็กทุกคนมีความพร้อมที่จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน

เหลือเพียงร้อยละ 6.24 ในปี 2562 หรือมีคนจนจำนวน 4.3 ล้านคน ลดลงจาก 11.6 ล้านคน ทั้งนี้ กรุงเทพฯ มีคนจนประมาณร้อยละ 1.2 ของคนจนทั่วประเทศ

ตารางที่ 1 รูปแบบการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเปราะบางของภาครัฐ

รายการ	จำนวนผู้ได้รับสิทธิ (ราย)	รูปแบบการให้ความช่วยเหลือ
เด็กแรกเกิด	2.655 ล้านราย	การให้เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด (จนถึง 6 ปี) ให้แก่ครอบครัวผู้มีรายได้น้อย รายละ 600 บาทต่อเดือน
ผู้สูงอายุ	10.946 ล้านราย	การจ่ายเงินช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
ผู้พิการ	1.178 ล้านราย	การให้เบี้ยความพิการแก่ผู้ถือบัตรประจำตัวคนพิการ รายละ 1,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 91.2 เป็นผู้พิการและถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเนื่องจากเป็นผู้มีรายได้น้อย)
ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	12.565 ล้านราย ณ มิ.ค. 2566	<ul style="list-style-type: none"> ▪ วงเงินซื้อสินค้าอุปโภค-บริโภคที่จำเป็น สินค้าเพื่อการศึกษา และวัตถุดิบเพื่อเกษตรกรรม จากร้านธงฟ้าราคาประหยัดพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น (ร้านธงฟ้า) และร้านอื่นๆ ที่กระทรวงพาณิชย์กำหนด 200-300 บาทต่อเดือน ▪ วงเงินส่วนลดค่าซื้อก๊าซหุงต้มจากร้านค้าที่กระทรวงพลังงานกำหนด 45 บาทต่อคนต่อ 3 เดือน ▪ วงเงินค่าเดินทางผ่านระบบขนส่งสาธารณะ 750 บาทต่อคนต่อเดือน
กลุ่มอื่นๆ คนไร้ที่พึ่งและผู้ทำกรขอทาน	453,018 ราย	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ซ่อมแซมต่อเติมที่อยู่อาศัย สำหรับกลุ่มเปราะบาง 45,955 ครัวเรือน
สตรีและครอบครัวที่ประสบปัญหาทางสังคม	3,192 ครอบครัว	ให้ความช่วยเหลือแก่สตรีและครอบครัวที่ประสบปัญหาทางสังคม

ที่มา รวบรวมโดยคณะผู้ศึกษา

นอกจากนี้ รัฐยังได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบโดยได้ดำเนินการจับกุมเจ้าหน้าที่ระบบควบคุมกับการกำหนดให้มีกลไกในรูปแบบคณะกรรมการ/คณะอนุกรรมการที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนอมหนี้และพัฒนาศักยภาพการหารายได้ของลูกหนี้ในระบบ ส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุนอย่างมีระบบ อาทิ สินเชื่อพีโกไฟแนนซ์ สหกรณ์ชุมชน และการสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเงินแก่สมาชิกในชุมชน

(3) **บริการสาธารณสุข** ที่ผ่านมากระทรวงสาธารณสุข และ กทม. ได้ให้ความสำคัญเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริการสาธารณสุขในชุมชนผ่านการพัฒนาระบบการแพทย์ทางไกลควบคู่ไปกับการเพิ่มบทบาทของสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)⁵ และการยกระดับคุณภาพการบริการของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อให้ประชาชนในครัวเรือนทุกพื้นที่โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนสามารถเข้าถึงหน่วยบริการสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว โดยปัจจุบันคนไทยมากกว่าร้อยละ 99 สามารถเข้าถึงหลักประกันสุขภาพผ่านสิทธิหลักประกันสุขภาพหลัก 5 ระบบ⁶ สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนเกือบทั้งประเทศสามารถเข้าถึงบริการ

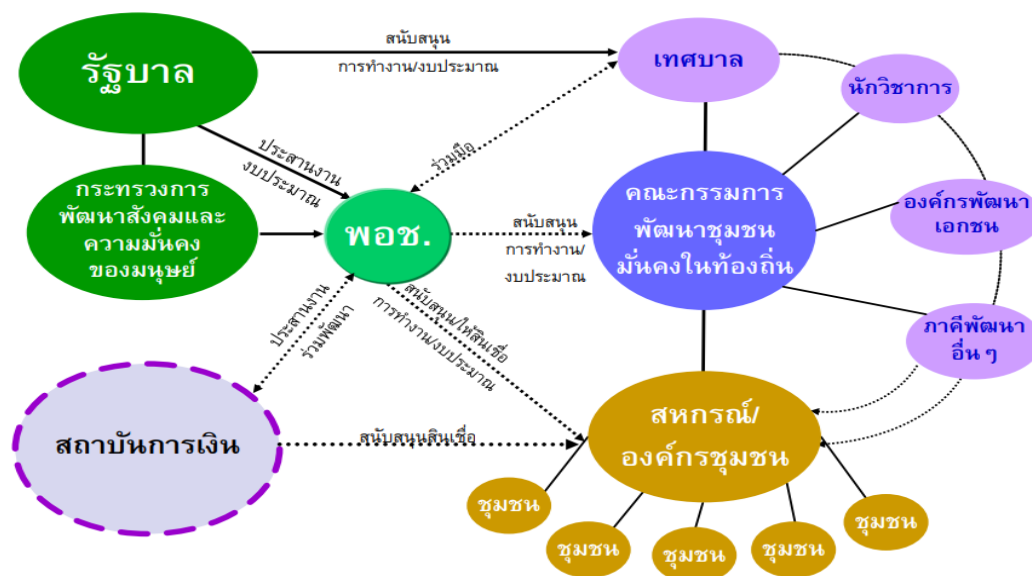
⁵ อสม. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน/ชุมชน (อสม./อสส.) มีหน้าที่ในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพอนามัย (Change agents) การสื่อข่าวสารสาธารณสุข การแนะนำเผยแพร่ความรู้ การวางแผน และประสานกิจกรรมพัฒนาสาธารณสุข ตลอดจนให้บริการสาธารณสุขด้านต่างๆ โดยได้รับค่าตอบแทน จำนวน 1,000 บาทต่อเดือน โดยปัจจุบันมี อสม./อสส. รวมประมาณ 75,086 คน (เฉลี่ย 1 คนรับผิดชอบ 10-15 หลังคาเรือน)

⁶ ได้แก่ ผู้เข้าถึงสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) ร้อยละ 71.44 ผู้เข้าถึงสิทธิประกันสังคม ร้อยละ 18.73 ผู้เข้าถึงสิทธิข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ข้าราชการการเมือง ร้อยละ 7.92 ผู้เข้าถึงสิทธิพนักงานส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 0.95 และสิทธิอื่น ๆ ร้อยละ 0.95

สาธารณสุขอย่างครอบคลุมและส่วนใหญ่อยู่ภายใต้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) โดยในปี 2565 กรุงเทพฯ มีหน่วยบริการสุขภาพจำนวนทั้งหมด 4,687 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นภาคเอกชน ทั้งนี้ ระบบบริการสาธารณสุขในเขตเมืองอันรวมถึงกรุงเทพฯ ยังคงมีปัญหามากในระดับปฐมภูมิ

(4) การพัฒนาที่อยู่อาศัย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.) มีหน้าที่พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนทั้งในเมืองและชนบทผ่านการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดทั่วประเทศและช่วยให้ประชาชนในชุมชนแออัดมีความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและสร้างองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างประชาชน หน่วยงานวิชาการ ท้องถิ่น มีการผ่อนปรนกฎหมายและระเบียบที่ไม่เอื้อต่อคนจน และการเคหะแห่งชาติ (กคช.) มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้มีรายได้น้อย ซึ่งตั้งแต่ปี 2519 - 2564 กคช. ได้พัฒนาที่อยู่อาศัยรวม 746,439 หน่วย เป็นการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด 233,964 หน่วย ทั้งนี้ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัยของ กคช. ปี 2560 - 2570 ระบุว่าผู้มีรายได้น้อยมีความต้องการที่อยู่อาศัยประมาณ 528,000 หน่วย ขณะที่ กคช. มีอาคารคงเหลือเพียง 20,000 หน่วย ทั้งนี้ กคช. ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ภายในโครงการพัฒนาในปัจจุบัน อาทิ โครงการบ้านเช่าสำหรับผู้มีรายได้น้อย “บ้านเคหะสุขประชา” โครงการฟื้นฟูเมืองชุมชนดินแดง ชุมชนทุ่งสองห้อง เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

แผนภูมิที่ 5 ความสัมพันธ์ของกลไกการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง

ที่มา สถาบันการพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

(5) การจัดการภัยพิบัติ กระทรวงมหาดไทยโดยกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) ได้ดำเนินโครงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อให้เกิดการจัดการภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน คือ ชุมชน/หมู่บ้าน ที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสาธารณภัยในเบื้องต้น มีการจัดทำแผนชุมชนและฝึกซ้อมเพื่อเตรียมรับมือกับภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่การปฏิบัติการในภาวะฉุกเฉินขณะเกิดภัย รวมถึงการอพยพประชาชนไปยังพื้นที่ปลอดภัย นอกจากนี้ ปภ. ยังได้ร่วมกับ กทม. ในการส่งเสริมการจัดทำแผนการป้องกัน

และบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพฯ เพื่อเป็นแนวทางการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยใน กทม. และประสาน การปฏิบัติการให้มีการฝึกซ้อมแผนเผชิญเหตุเพื่อส่งเสริมการป้องกันภัยด้านต่างๆ ในชุมชนแออัดอีกด้วย

(6) **การจัดการสิ่งแวดล้อม** กทม. ได้ดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยตามแนวคิดการจัดการขยะ ในชุมชน (Community Base Solid Waste Management : CBM)⁷ ที่มุ่งลดปริมาณขยะที่แหล่งกำเนิดตั้งแต่ ระดับครัวเรือนชุมชน เพื่อลดปัญหาและลดต้นทุนการจัดการขยะมูลฝอย โดยสร้างการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ และภาคประชาชนในทุกขั้นตอน และการจัดการน้ำเสีย ณ แหล่งกำเนิด (On-Site Treatment System)

2) ความพยายามที่ผ่านมาของภาคเอกชน

ปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ เป็นปัญหาเรื้อรังมานานของกรุงเทพฯ ทำให้ภาครัฐและ กทม. ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้และจำเป็นต้องส่งเสริมบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่

(1) **ภาคประชาชนผ่านคณะกรรมการชุมชน** ถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา ชุมชนแออัด โดยกรรมการชุมชนที่ดีต้องมีการวางแผนร่วมกันในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน และมีผู้นำชุมชน ที่มีภาวะผู้นำ รักชุมชน และมีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และสามารถชักจูงและกระตุ้นให้ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

(2) **ภาคเอกชน** ประกอบด้วย **การดำเนินการในรูปแบบองค์กรพัฒนาเอกชน** ที่มีบทบาทเป็นพี่เลี้ยง ในการจัดการองค์ความรู้และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน และช่วยต่อยอดภูมิปัญญาในด้านเทคโนโลยี เพื่อให้ ชุมชนสามารถนำมาสร้างมูลค่า เพื่อเพิ่มรายได้แก่ชุมชน อาทิ **มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล (ศูนย์เมอร์ซี่)** ที่มีบทบาทในการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องเอช ไอ วี (เอดส์) ในชุมชน และการช่วยเหลือเด็กและชุมชนแออัด ในกรุงเทพฯ สร้างโรงเรียน จัดตั้งศูนย์เด็กปฐมวัยเมอร์ซี่ในชุมชนต่างๆ จำนวน 16 แห่ง **มูลนิธิศึกษาเอเชีย** ที่มีบทบาทช่วยเหลือในการสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนยากจน **มูลนิธิดวงประทีป** ส่งเสริมให้เด็ก ในชุมชนแออัดคลองเตยได้รับการศึกษา ทางไกลยาเสพติด **มูลนิธิเอสซีจี** ได้ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนที่มีความประพฤติดี มีความมุ่งมั่นจะศึกษาต่อ แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยไม่มีภาระผูกพันต้องใช้คืน และสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ในรูปแบบกองทุน ให้คนในชุมชนได้มีทุนประกอบอาชีพ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนเอง **และการจัดกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสังคม (CSR)** โดยสนับสนุนทรัพยากร และร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนโดยรอบสถานประกอบการ อาทิ **บริษัท เอที (ไทยแลนด์) จำกัด (มหาชน)** ผู้นำด้าน การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์สำหรับคนเมือง ผู้นำการสร้างสรรค่นวัตกรรมคาร์ทีไซน์เพื่อพื้นที่ใช้สอยที่ไม่จำกัด ส่งมอบ AP Unusual Football Field ต้นแบบสนามฟุตบอลแนวคิดใหม่แก่เยาวชนและชาวชุมชนคลองเตย **บริษัท ซีพี ออลล์ จำกัด (มหาชน)** จัดโครงการอบรมฝึกซ้อมดับเพลิงและอพยพหนีไฟให้กับโรงเรียนโสตศึกษา จังหวัดนนทบุรี เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการป้องกัน ระวังเหตุอัคคีภัย และซ้อมแผนอพยพหนีไฟให้กับ นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและบุคลากรของโรงเรียนโสตศึกษา

⁷ แนวคิดการจัดการขยะในชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 5 ประการได้แก่ (1) การคัดแยกขยะ คือขยะที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ และขยะ อินทรีย์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ (2) ลดปริมาณถังขยะบนท้องถนน และจัดระบบการเข้าจัดเก็บขยะมูลฝอยในชุมชนให้ตรงเวลา (3) สำนักงาน เขตจะต้องลดค่าธรรมเนียมการเก็บขยะหากชุมชนมีการคัดแยกขยะอย่างได้ผลทำให้ปริมาณมูลฝอยลดลง (4) ติดตามผลการดำเนินการอย่าง ใกล้ชิด (5) สร้างเครือข่ายไปยังชุมชนใกล้เคียงโดยการแบ่งปัน และแลกเปลี่ยนความรู้

3) สรุป

จากการพิจารณาความพยายามที่ผ่านมาในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดของภาครัฐและเอกชน เห็นว่าเป็นการแก้ไขปัญหาผ่านหน่วยงานรัฐและภาคเอกชนซึ่งมีการกระจายส่วนไม่ได้ดำเนินการในลักษณะบูรณาการ ทำให้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสามารถสรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จและปัจจัยแห่งความล้มเหลว

มิติปัญหา	ปัญหา/ความท้าทาย	หน่วยงานรับผิดชอบ	สิ่งที่ดำเนินการ	ปัจจัยความสำเร็จ	ปัจจัยความล้มเหลว
เศรษฐกิจ	มีรายได้ไม่พอเลี้ยงชีพ / หนี้ นอกกระบบ	- กระทรวงการคลัง - พม. - กรุงเทพมหานคร - เอกชน	การช่วยเหลือและเยียวยาประชาชนตามกลุ่มเป้าหมาย กำหนดให้มีกลไกในการแก้ไขปัญหาหนี้ นอก ระบบ	- ฐานข้อมูลประชากร ที่ถูกต้อง ครบถ้วน ตรงเป้าหมาย - การมีส่วนร่วมของชุมชน - ระบบสหกรณ์ชุมชน	- ความต่อเนื่องของนโยบาย
สังคม	ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย	- พม. - พอช. - กคช.	การจัดให้มีที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด	- ความเชื่อมั่นในนโยบาย/โครงการ - การมีส่วนร่วมของชุมชน - ความรับผิดชอบต่อสังคม	- การแทรกแซงจาก NGO/ นักการเมือง - ขาดการสื่อสาร - กลัวเสียประโยชน์
สังคม	ไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุข	- กระทรวงสาธารณสุข - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) - สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) - กรุงเทพมหานคร	ยกระดับคุณภาพการบริการของโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล พัฒนาระบบการแพทย์ทางไกลและการเพิ่มบทบาทของสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน	- การมีส่วนร่วมของชุมชน - การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม	
ความมั่นคง	เป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดภัยคุกคามและจัดการภัยยาก	- กระทรวงมหาดไทย - กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) - กรุงเทพมหานคร	จัดทำแผนชุมชน และฝึกซ้อมเพื่อเตรียมรับมือกับภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ การปฏิบัติการในภาวะฉุกเฉินขณะเกิดภัย	- ความเชื่อมั่นในแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย - การมีส่วนร่วมของชุมชน - การบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม	-
สิ่งแวดล้อม	การจัดการขยะมูลฝอย/ น้ำเสีย และมลพิษทางเสียง	- กรมควบคุมมลพิษ - กทม.	การจัดการขยะมูลฝอยตามแนวคิดการจัดการขยะในชุมชน (CBM)	- กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน - การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน	

1.4 สรุปปัญหาและความพยายามในอดีตที่ผ่านมา

การพัฒนากรุงเทพฯ ให้เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงที่ผ่านมาทำให้เกิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของสังคมเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่พื้นที่ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยมีอยู่จำกัด ส่งผลให้ผู้มีรายได้น้อยและผู้ที่อยู่อาศัยถิ่นฐานจากชนบทจำเป็นต้องอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัย ยากต่อการจัดการภัยคุกคามในรูปแบบต่าง ๆ ผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ทำให้ชุมชนมีความเสื่อมโทรมยิ่งขึ้นและกลายเป็นแหล่งบ่มเพาะปัญหาอาชญากรรมที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ

ที่ผ่านมาภาครัฐและเอกชนได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนแออัดเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การดำเนินโครงการบ้านมั่นคง และโครงการบ้านเอื้ออาทร แต่ยังไม่สามารถสนองตอบ ปริมาณความต้องการของคนในชุมชนแออัดได้ ซึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดทางงบประมาณและความพร้อมของบุคลากรของหน่วยงาน ฐานะการเงินและความยอมรับของคนในชุมชนแออัด และรัฐยังจัดให้มีบริการของรัฐ ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข การจ้างงาน รวมทั้งการจัดสวัสดิการแห่งรัฐให้แก่ประชาชนกลุ่มเปราะบาง ทำให้คนในชุมชนแออัดที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเปราะบางจะได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ และบางส่วนใช้ชีวิตโดยการพึ่งพาเงินให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐเป็นรายได้หลัก ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอในการเข้าร่วมโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดให้ได้ ประกอบกับจากปัญหาของระบบสาธารณสุขในระดับปทุมธานีในพื้นที่กรุงเทพฯ ทั้งในเรื่องการเข้าถึงบริการ (access) ความครอบคลุม (coverage) และคุณภาพของบริการ (quality) รวมถึงข้อจำกัดของฐานะการเงินและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนแออัด ทำให้คนในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ยังไม่สามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุขเชิงป้องกัน และประสบปัญหาสุขภาพจากพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม

นอกจากนี้ จากข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหามุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ ของภาครัฐดังกล่าว ทำให้ที่ผ่านมาภาครัฐได้ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามุมชนแออัดทั้งในรูปแบบขององค์กรเอกชนไม่แสวงหากำไรและการจัดกิจกรรม CSR ทำให้ภาคเอกชนหลายแห่งได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหามุมชนแออัดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามจากการลงพื้นที่ในชุมชนในกรุงเทพฯ พบว่าการให้ความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหามุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชนส่วนใหญ่จะเป็นการแก้ไขเฉพาะหน้าในรูปแบบโครงการ (Project base) และดำเนินการในพื้นที่ชุมชนแออัดที่มีขนาดใหญ่หรือเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่โดยรอบของผู้ประกอบการภายใต้ความร่วมมือของทรัพยากร งบประมาณ และระยะเวลาของหน่วยงาน ทำให้การให้ความช่วยเหลืออาจจะไม่สอดคล้องกับปริมาณความต้องการของชุมชนในแต่ละช่วงเวลา ทั้งยังไม่ตรงกับความต้องการหรือศักยภาพของคนในชุมชนที่แท้จริง ทำให้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหามุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ได้ ทำให้การแก้ไขปัญหามุมชนแออัดในกรุงเทพฯ เป็นประเด็นที่มีความท้าทายของ กทม. ในการพัฒนากรุงเทพฯ ให้เป็นมหานครแห่งเอเชีย ภายในปี 2575 และเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

2. การคาดการณ์ปัญหาและโอกาสการพัฒนาของประเทศไทยในอนาคต

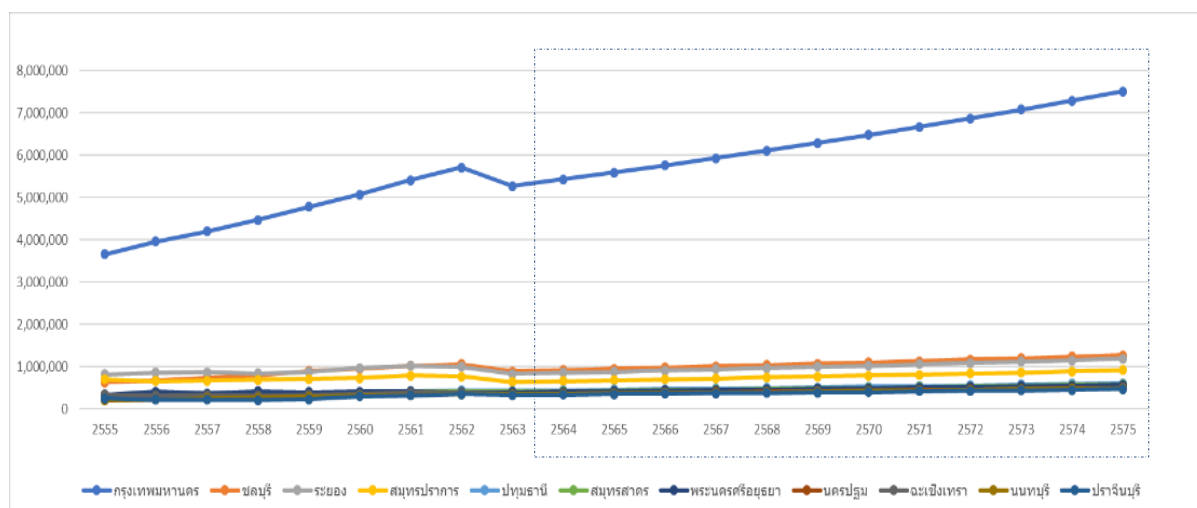
2.1 ทิศทางในอนาคตของปัญหาและหรือสิ่งที่ต้องการพัฒนา แนวโน้ม ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการวิเคราะห์คาดการณ์บริบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศในระยะ 10 ปีข้างหน้า มีปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ที่สำคัญ ดังนี้

2.1.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

(1) การเติบโตทางเศรษฐกิจ ในอนาคตอีก 10 ปีข้างหน้าคาดว่าจะกรุงเทพฯ จะมีอัตราเติบโตทางเศรษฐกิจเฉลี่ยร้อยละ 3 ใกล้เคียงกับค่าเป้าหมายการพัฒนาประเทศ⁸ แม้ว่าการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยได้มีแผนพัฒนาพื้นที่และเมือง รวมถึงพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ อาทิ รถไฟความเร็วสูง ช่วงกรุงเทพฯ - นครราชสีมา รถไฟเชื่อม 3 สนามบิน ทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง ช่วงบางปะอิน - นครราชสีมา แต่กรุงเทพฯ ยังคงเป็นพื้นที่เติบโตสูงกว่าพื้นที่อื่น โดยในปี 2555 - 2563 มีอัตราเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 4.78 สูงกว่าอัตราเติบโตเฉลี่ยของประเทศ (เฉลี่ยร้อยละ 3.08) เนื่องจากมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและคุณภาพมนุษย์ที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ โดยมีดัชนีความก้าวหน้าของคนสูงกว่าภูมิภาคอื่นๆ เกือบทุกด้าน ทำให้กรุงเทพฯ ยังคงเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดให้มีแรงงานทั้งในประเทศและต่างด้าวย้ายถิ่นฐานเข้ามาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ขณะที่กรุงเทพฯ มีพื้นที่จำกัด โดยจากการคาดการณ์ของ กทม. คาดว่าจะมีจำนวนบ้านเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 2.02 ต่อปี ในช่วงปี 2565 -2570 ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำกว่าในช่วงปี 2559 - 2564 ที่มีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2.24 ต่อปี ส่งผลให้คาดว่าจะมีความต้องการอาศัยในชุมชนแออัดเพิ่มขึ้นจากปัจจุบัน

แผนภูมิที่ 6 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) ของกรุงเทพฯ ชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา ในปี 2555 - 2563 และประมาณการ

ที่มา สศช. และประมาณการปี 2564 -2575 โดยคณะผู้ศึกษา ปี 2566 กำหนดให้จังหวัดชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา มีอัตราเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 8 ต่อปี และจังหวัดอื่นๆ มีอัตราเติบโตเท่ากับอัตราเติบโตเฉลี่ยในช่วงปี 2555 -2563

⁸ ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ได้กำหนดเป้าหมายการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเฉลี่ยร้อยละ 3.5 ปี เพื่อมุ่งสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูงภายในปี 2575

(2) **ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี** จะทำให้คนจะมีอายุยืนยาว และสามารถมีชีวิตสุขภาพดีมากขึ้นจากอดีต โดยคาดว่าจะมีอายุคาดเฉลี่ยของไทยจะเพิ่มขึ้นจาก 70.62 ปี เป็น 77 ปี แต่คาดว่าจะเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยีของกลุ่มคนจน ทำให้มีปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Digital Divide) ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะและความรู้ของกลุ่มคนดังกล่าว นอกจากนี้ ระบบอัตโนมัติ ซึ่งมีทั้งหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ (AI) และซอฟต์แวร์จะมีการพัฒนาอย่างมาก ทำให้มีความต้องการแรงงานภาคเกษตรที่ปัจจุบันเป็นแรงงานต่างด้าวลดลงและคาดว่าจะมีการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาประกอบอาชีพในเมืองรวมถึงกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นประมาณ 1.7 ล้านตำแหน่ง ในช่วง 10 ปีข้างหน้า ขณะเดียวกันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีจะทำให้แรงงานที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดไม่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานและจำเป็นต้องทำงานรับจ้างรายวันเพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัวเพิ่มขึ้น และเกิดข้อจำกัดในการเข้าถึงระบบสวัสดิการของภาครัฐที่มีแนวโน้มปรับรูปแบบการให้บริการผ่านทางระบบดิจิทัลเพิ่มขึ้นตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัล ส่งผลให้มีความต้องการอยู่อาศัยในชุมชนแออัดเพิ่มขึ้น

(3) **หนี้ครัวเรือน** ปี 2564 ไทยมีระดับหนี้ครัวเรือนต่อ GDP สูงเป็นอันดับที่ 12 จาก 70 ประเทศทั่วโลก และสูงเป็นอันดับที่ 2 ในเอเชียรองจากประเทศเกาหลีใต้ เนื่องจากค่าครองชีพที่ปรับตัวสูงขึ้นผ่านสินค้าอุปโภคบริโภคมากขึ้นไปรวมถึงมาตรการรถยนต์คันแรก ทำให้คนไทยเริ่มเป็นหนี้ตั้งแต่อายุยังน้อยวงเงินหนี้เฉลี่ยประมาณ 70,000 บาทต่อคน ส่วนใหญ่เป็นหนี้ในระบบ (ร้อยละ 78) และมีประมาณ 3 ล้านคนที่ยังติดอยู่ในวงจรหนี้เสีย อย่างไรก็ตาม คาดว่าในอนาคต 10 ปีข้างหน้าประเทศไทยจะมีระดับหนี้ครัวเรือนต่อ GDP ลดลง เป็นผลจากความพยายามต่อเนื่องในการสร้างความตระหนักรู้ทางการเงินให้กับครัวเรือน (Financial Literacy) และคลินิกแก้หนี้ของธนาคารแห่งประเทศไทย รวมถึงการส่งเสริมระบบสหกรณ์เพื่อลดปัญหาหนี้ในระบบในชุมชน

(4) **โรคติดต่ออุบัติใหม่** จากสถิติการเกิดโรคที่ผ่านมาและแนวโน้มของการระบาดของโรคที่เกิดขึ้น รวมถึงข้อมูลด้านระบาดวิทยา ด้านชุมชน ด้านสภาพแวดล้อม ประเทศไทยยังคงมีความเสี่ยงที่จะพบโรคติดต่ออุบัติใหม่ได้จากปัจจัยหลายประการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงของเชื้อโรค การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตและพฤติกรรมของมนุษย์ การรบกวนธรรมชาติและระบบนิเวศวิทยา ทำให้โรคแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว ซึ่งจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ผ่านมามีพบว่า คนในชุมชนแออัด ซึ่งเป็นกลุ่มคนจนและผู้ด้อยโอกาสได้รับผลกระทบรุนแรงมากกว่าคนทั่วไป เนื่องจากขาดเงินออม มีรายได้ไม่เพียงพอในการหาอุปกรณ์ป้องกันโรค การอยู่อาศัยในที่ที่มีสภาพแออัดไม่ถูกลักษณะ ส่งผลให้มีการแพร่ระบาดของโรคในชุมชนอย่างรวดเร็ว

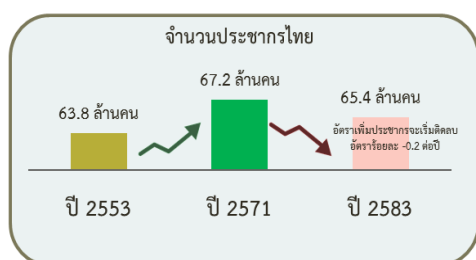
2.1.2 ปัจจัยทางสังคม

(1) **การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร** สศช. คาดว่าประชากรของประเทศจะเพิ่มขึ้นจาก 63.8 ล้านคนในปี 2553 จะมีจำนวนสูงสุดที่ 67.2 ล้านคน ในปี 2571 หลังจากนั้นจะมีแนวโน้มลดลงโดยอัตราเพิ่มประชากรจะเริ่มติดลบในอัตราร้อยละ -0.2 ต่อปี และคาดว่าในปี 2583 จะมีประชากรรวม 65.4 ล้านคน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด⁹ ในปี 2576 และมีวัยแรงงานลดลงทำให้โอกาสการพึ่งพารายได้จากเงินโอนจากบุตรหลานหรือวัยแรงงานลดลงด้วยเช่นกัน ส่งผลให้อัตราส่วนของผู้สูงอายุ

⁹ ประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนเกินร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 7 ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) เมื่อสัดส่วนดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 และ 14 ตามลำดับ

ต่อคนวัยแรงงานลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2563 มีวัยแรงงาน 3.6 คนต่อ ผู้สูงอายุ 1 คน ลดลงเหลือวัยแรงงาน 1.8 คนต่อผู้สูงอายุ 1 คน ในปี 2583 ซึ่งการลดลงของผู้สูงอายุต่อวัยแรงงานทำให้อัตราส่วนพึ่งพิงของผู้สูงอายุต่อวัยแรงงาน เพิ่มขึ้นจาก 27.7 ในปี 2563 เป็น 56.2 ในปี 2583

แผนภูมิที่ 7 แนวโน้มประชากรของประเทศไทย ปี 2553 – 2583 และ
การเปรียบเทียบอัตราส่วนพึ่งพิงของผู้สูงอายุต่อวัยแรงงานระหว่างปี 2563 และปี 2583

ที่มา สศช.

จากผลสำรวจของเครือข่ายชุมชนเมืองในปี 2564 พบว่า คนในชุมชนแออัดประมาณ ร้อยละ 22 เป็นผู้สูงอายุ และจากข้อมูลผลการวิจัยของอาภรณ์ ชีวะเกรียงไกร, ปี 2560 สรุปว่า ผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 80 มีเงินไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพในวัยหลังเกษียณ และการเกื้อหนุนทางการเงินจากบุตรก็มีแนวโน้มลดลงด้วยเช่นกัน เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว และจากผลการวิจัยของชมพูนุท พรหมภักดี, ปี 2556 สรุปว่าผู้สูงอายุในประเทศไทยส่วนใหญ่มิมีปัญหาด้านสุขภาพ ได้แก่ กลุ่มโรคระบบกล้ามเนื้อเส้นเอ็น กระดูกและข้อ ระบบทางเดินหายใจ และกลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือด นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีแนวโน้มพิการมากขึ้นจากร้อยละ 5.8 ในปี 2544 เป็นร้อยละ 15.3 ในปี 2550 โดยความพิการที่พบมาก คือ สายตาเลือนรางทั้งสองข้าง หูตึงสองข้างและอัมพฤกษ์ แสดงให้เห็นว่าการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ของประเทศไทย นอกจากจะส่งผลกระทบต่อจำนวนแรงงานในพื้นที่ที่ลดลง แต่ยังส่งผลให้เกิดผลกระทบด้านสังคมโดยเฉพาะในสังคมเมืองอย่างกรุงเทพฯ ที่รุนแรงเพิ่มขึ้นด้วย

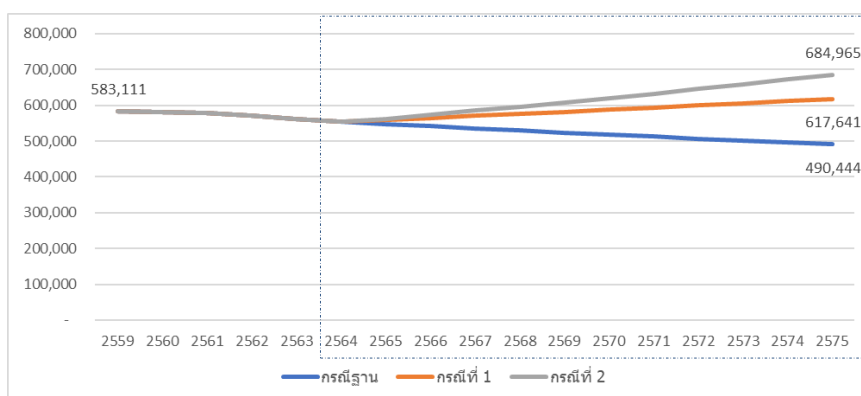
2.1.3 ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม : การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กรุงเทพฯ ยังเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกสู่ชั้นบรรยากาศในปริมาณที่มากอีกเมืองหนึ่งของโลก ซึ่งจากสถิติการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สู่ชั้นบรรยากาศ พบว่า ประเทศไทยปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกเพียงร้อยละ 0.72 ของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั่วโลก แต่เป็น 1 ใน 10 ประเทศที่ได้รับผลกระทบร้ายแรงที่สุดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูงสุดรวมกว่า 43.87 ล้านตันในปี พ.ศ. 2556 หรือคิดเป็นค่าเฉลี่ยประมาณ 7.3 ตันต่อคนต่อปี ส่วนใหญ่เกิดจากการใช้ยานพาหนะในภาคขนส่ง การเผาไหม้เชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้า และการจัดการขยะและน้ำเสีย ในขณะที่กรุงเทพฯ มีพื้นที่สีเขียวในรูปแบบสวนสาธารณะและสวนหย่อมคิดเป็นพื้นที่เพียง 22,098 ไร่เท่านั้น จากการพิจารณาเห็นว่า แม้วารัฐบาลจะให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามมาตรการต่างๆ เพื่อบรรลุปเป้าหมายความเป็นกลางทางคาร์บอน ภายในปี ค.ศ. 2050 แต่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นมาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในส่วนที่คาดว่าจะมีการผลิตเพิ่มเติมส่งผลให้คาดว่าจะในระยะ 10 ปีข้างหน้ากรุงเทพฯ ยังคงได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในระดับที่ใกล้เคียงกับปัจจุบัน

2.2 การวิเคราะห์พยากรณ์แนวโน้ม (Scenario Analysis)

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความต้องการอยู่อาศัยในชุมชนแออัด ได้แก่ การเติบโตของกรุงเทพฯ และผลกระทบจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ทั้งนี้ จากข้อจำกัดของข้อมูลจำนวนคนในชุมชนแออัด คณะผู้ศึกษาฯ จึงได้วิเคราะห์พยากรณ์แนวโน้มคนในชุมชนแออัดโดยอ้างอิงจากจำนวนคนในชุมชนในกรุงเทพฯ ปี 2559 – 2564 และสัดส่วนคนในชุมชนแออัดต่อชุมชนทั้งหมดของกรุงเทพฯ ในปี 2561 เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำฉากทัศน์ (Scenario) สรุปได้ว่า**กรณีฐาน** คาดว่าจะมีจำนวนคนในชุมชนแออัดลดลงเป็น 490,444 คน ในปี 2575 ตามผลการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยของหน่วยงานรับผิดชอบ ในขณะที่**กรณีที่เลวร้ายที่สุด** คือ กรุงเทพฯ ยังมีการเติบโตในระดับสูงและกลุ่มแรงงานภาคเกษตรฯ ที่ได้รับผลกระทบจากความก้าวหน้าอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ จะทำให้**คาดว่าจำนวนคนในชุมชนแออัดจะเพิ่มขึ้นเป็น 684,965 คน** ซึ่งชี้ให้เห็นว่าภาครัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค และการพัฒนาทักษะอาชีพให้แก่กลุ่มแรงงานในภาคเกษตรกร เพื่อไม่ให้ปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ขยายตัวเพิ่มขึ้นตามผลการคาดการณ์

แผนภูมิที่ 8 การประมาณการจำนวนประชากรในชุมชนแออัดในช่วงปี 2559 – 2565 และการคาดการณ์

ที่มา คณะผู้ศึกษา ปี 2566 กำหนดให้กรณีฐานมีอัตราการลดลงร้อยละ 1.10 ตามอัตราเฉลี่ยของจำนวนประชากรในชุมชนของกรุงเทพฯ ในปี 2559 -254 กรณีที่ 1 และ กรณีที่ 2 คาดว่าจะมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 และ 1.5 ตามลำดับ

จากแนวโน้มความต้องการอยู่อาศัยในชุมชนแออัดเพิ่มขึ้นดังกล่าว ทำให้คาดว่าจะส่งผลให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ในปัจจุบันของภาครัฐเพิ่มขึ้นถ้าหากรัฐไม่สามารถควบคุมได้ และ/หรือทำให้มีการก่อสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้มีจำนวนประชากรในพื้นที่จะยิ่งสูงเกินความสามารถในการให้บริการของภาครัฐตามที่ออกแบบไว้ (Over carrying capacity) ขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมชุมชนจะมีความเสื่อมโทรมและมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นต่อการเกิดภัยพิบัติในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอัคคีภัยและโรคอุบัติใหม่ ขณะที่ชุมชนแออัดมีข้อจำกัดทางกายภาพที่ไม่เอื้อต่อการป้องกันและจัดการภัย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนแออัดรวมถึงผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้ ยังมีผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชนแออัดโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามโครงสร้างประชากรของสังคมไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า ขณะที่ระบบบริการสาธารณสุขในระดับปฐมภูมิของกรุงเทพฯ ยังมีปัญหาทั้งในเรื่องการเข้าถึงบริการ ความครอบคลุม และคุณภาพของบริการ ทำให้คาดว่าปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ทั้งในส่วนของความเสี่ยงภัยต่อความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน สุขภาวะของคนในชุมชน รวมถึงปัญหาอาเสพติด มีแนวโน้ม

เพิ่มขึ้นตามการเจริญเติบโตของเมือง ขณะที่คนในชุมชนแออัดมีแนวโน้มที่จะมีความไม่มั่นคงทางอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้นอันเนื่องจากจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

การวิเคราะห์ SWOT Analysis

จากการศึกษาข้อมูลการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ ที่ผ่านมา สามารถสรุปสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ ดังนี้

ตารางที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
<ol style="list-style-type: none"> ที่ตั้งชุมชนอยู่บริเวณกรุงเทพฯ ชั้นใน พื้นที่เศรษฐกิจและพาณิชยกรรม การคมนาคมสะดวก ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ สมาชิกในชุมชนมีความร่วมมือร่วมใจและมีกิจกรรมร่วมกันในชุมชน มีเพื่อนบ้านดี และมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นประจำ และมีการรวมกลุ่มกันทำงานเพื่อชุมชน (กลุ่มองค์กร/เงินกองทุนกลุ่มออมทรัพย์/กลุ่มทางสังคม/อาชีพ/สุขภาพ/สวัสดิการ) พื้นที่ส่วนกลางภายในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมส่วนกลางในชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> ที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง เป็นชุมชนแออัดบุกรุกที่ดินอื่น เช่น เป็นที่ราชพัสดุ ที่ดินเอกชน ทำให้ไม่มีระบบสาธารณูปโภคที่ดี สภาพแวดล้อมชุมชน มีสภาพแวดล้อมที่แออัด มีปัญหาการจัดการขยะมูลฝอย ทางเข้า - ออกชุมชนแคบเข้าถึงได้ยาก มีปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาอาชญากรรม/ลักเล็กขโมยน้อย/ยาเสพติด สมาชิกในชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง รายได้ไม่แน่นอนหรือบางส่วนว่างงาน และมีปัญหาครอบครัวซับซ้อน ทำให้มุ่งหวังแต่ผลประโยชน์ส่วนตน ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นไปแบบผิวเผินและมีความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชน กลุ่มคนทำงานเพื่อชุมชนเริ่มน้อยลง เนื่องจากยังขาดการสนับสนุนในเรื่องขวัญกำลังใจ สวัสดิภาพ ความปลอดภัย การมีส่วนร่วมสมาชิก ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไม่ต่อเนื่อง และยั่งยืน ขึ้นอยู่กับความพร้อมและสภาพปัญหาเศรษฐกิจ ผู้อาศัยในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นประชากรแฝง และบางคนเป็นต่างด้าวทำให้ยากต่อการควบคุม บริหารจัดการ และจัดระเบียบ ไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนที่จะให้ข้อมูลปัญหา ยาเสพติด ผู้เสพ ผู้ค้า อาชญากรรม ค้ามนุษย์
โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threat)
<ol style="list-style-type: none"> นโยบายรัฐ ให้ความสำคัญกับการจัดให้มีที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีแก่ผู้มีรายได้ การจัดสวัสดิการทางสังคมภายใต้แนวคิด ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง กฎหมายและระเบียบ มีกฎหมายและระเบียบเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบชุมชน และการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ของสมาชิกในชุมชน เช่น สหกรณ์ชุมชน หน่วยงานรับผิดชอบแก้ไขปัญหาชุมชนในมิติต่างๆ อาทิ ด้านปัญหาที่อยู่อาศัย ได้แก่ พอช. กคช. ด้านการป้องกันอัคคีภัยและภัยอื่นๆ ได้แก่ ปภ. และ กทม. ด้านยาเสพติด ได้แก่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ปปส. ด้านงานอาชีพในชุมชน เช่น กศน. อาชีวศึกษา ธนาคารธนาชาติ เป็นต้น ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดเพิ่มขึ้นทั้งในรูปแบบองค์กรและการจัดทำกิจกรรม CSR 	<ol style="list-style-type: none"> ขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐและเอกชน และการสานต่องานในชุมชนขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ช่องว่างความเหลื่อมล้ำในชุมชนค่อนข้างมาก อาทิ อาชีพ รายได้ เศรษฐกิจ การศึกษา องค์กรทางการเมือง การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดถูกนำมาเป็นเครื่องมือทางการเมือง และนำไปสู่ความขัดแย้งในระดับประเทศ ความเข้มแข็งขององค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ (NGO) ในพื้นที่ ทำให้การแก้ไขปัญหาในชุมชนแออัดอาจไม่ได้มาจากความต้องการแท้จริงของสมาชิกในชุมชน

ที่มา คณะผู้ศึกษา ปี 2566

2.3 บทเรียนจากการพัฒนาของต่างประเทศและประเทศ

2.3.1 บทเรียนจากการพัฒนาของต่างประเทศ

การกระจุกตัวของการพัฒนาเมืองโดยเฉพาะเมืองหลวงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางสังคม ส่งผลให้เกิดปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระดับประเทศล้วนเป็นปัญหาที่เกือบทุกประเทศล้วนต้องเผชิญมาแล้ว ซึ่งจากการศึกษาบทเรียนของต่างประเทศ ได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี เขตปกครองพิเศษฮ่องกง เกาหลี ซึ่ให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาชุมชนในเขตเมือง จะดำเนินการโดยการพัฒนา/ปรับปรุงที่อยู่อาศัยเป็นลำดับแรก โดยมีปัจจัยแห่งความสำเร็จคือ นโยบายรัฐบาลที่มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่ผู้มีรายได้น้อยที่ชัดเจน ควบคู่กับการกำหนดมาตรการสนับสนุนให้ผู้มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่รัฐพัฒนาได้ตามบริบทที่จำเป็นของแต่ละประเทศ อาทิ การจัดตั้งกองทุน การกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปล่อยสินเชื่อที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ การให้ใช้ที่ดินของรัฐและเวนคืนเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายการพัฒนาที่อยู่อาศัยในเขตเมืองควบคู่กับกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมืองได้อย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ 3 สรุปสาระสำคัญของบทเรียนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในต่างประเทศ

(1) สาธารณรัฐประชาชนจีน   ▪ นโยบายรัฐ ปี 2553 เป็นต้นมา รัฐบาลจีนมีนโยบายพัฒนาชุมชนเมือง โดยกำหนดเป้าหมายเชิงรุกที่จะให้ชุมชนเมืองรองรับประชากรประมาณ 900 ล้านคน (ร้อยละ 70) ภายในปี 2568 พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบชุมชนตามแนวคิด “กลุ่มเมือง” (City Cluster) กระจายทั่วประเทศควบคู่กับการฟื้นฟูชนบท โดยจำแนกเมืองเป็น 3 ขนาดได้แก่ คลัสเตอร์ขนาดเล็ก มุ่งเน้นการพัฒนาในระดับมณฑลหรืออนุภูมิภาค คลัสเตอร์ขนาดกลาง มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค อาทิ ผางซุน-ฉงชิ่ง และคลัสเตอร์ขนาดใหญ่ มุ่งเน้นการพัฒนาการค้าและดึงดูดการลงทุนแห่งโลกอนาคต   ▪ รูปแบบ/มาตรการสนับสนุนจากภาครัฐ รัฐบาลรับภาระการลงทุนจัดหาที่อยู่อาศัย และกำหนดเงื่อนไขไม่ให้มีการเก็งกำไรในอสังหาริมทรัพย์ ปรับปรุงโครงสร้างภายในและพัฒนาสัญญาณเข้าเพื่อขยายอุปทานที่อยู่อาศัย ปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองที่อยู่อาศัย และให้ผู้ซื้อทรัพย์สินมีสิทธิเช่าเทียบกัน   ▪ ปัจจัยความสำเร็จ ที่สำคัญได้แก่ ความเข้มแข็งของระบบการเมืองการปกครอง   (2) ญี่ปุ่น   ▪ นโยบายรัฐ รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดทำแผนพัฒนาพื้นที่และเมืองในภูมิภาค ควบคู่กับการพัฒนาระบบรถไฟความเร็วสูงกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค โดยได้ให้ความสำคัญกับการเพิ่มบทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่และเมือง เพื่อจัดลำดับแผนการพัฒนาระบบรถไฟความเร็วสูงตามความพร้อมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งช่วยลดความหนาแน่นของคนในเมืองโตเกียว   ▪ ปัจจัยความสำเร็จ ที่สำคัญได้แก่ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างเต็มรูปแบบ   (3) ประเทศสิงคโปร์   ▪ นโยบายรัฐ มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาที่อยู่อาศัย (Housing Development Board : HDB) ภายใต้กระทรวงการพัฒนาแห่งชาติในปี 2503 โดย HDB เป็นองค์กรหลักในการจัดหาที่อยู่อาศัยในราคาที่สามารถจ่ายได้ รวมถึงที่อยู่สวัสดิการ ซึ่งขณะนั้นชาวสิงคโปร์ส่วนใหญ่ต้องอาศัยในชุมชนแออัดที่ขาดสุขภาวะการอยู่อาศัยที่ดี และรัฐบาลยืนยันที่จะจัดหาที่อยู่อาศัยให้กับประชาชนทุกคน ยกเว้นผู้มีรายได้สูง   ▪ รูปแบบ/มาตรการสนับสนุนจากภาครัฐ อาทิ มีความหลากหลายเชื้อชาติ แต่ไม่มีการจัดสรรให้พิเศษเฉพาะกลุ่มเชื้อชาติโดยใช้ระบบมาก่อนได้ก่อน (first-come first served basis) หรือใช้วิธีจับฉลาก และการกำหนดให้ชาวสิงคโปร์ต้องเป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ โดยต้องออมและสะสมไว้ในกองทุน และสามารถใช้จ่ายเงินออมเพื่อซื้อที่อยู่อาศัย โดยรัฐบาลไม่มีนโยบายเงินอุดหนุนค่าเช่า   ▪ ปัจจัยความสำเร็จ ที่สำคัญได้แก่   - ใช้ที่ดินรัฐและการเวนคืนที่ดินเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย เนื่องจากรัฐบาลถือครองที่ดินเกือบทั้งประเทศ และถือสิทธิ์ในการเวนคืนที่ดินเอกชน โดยรัฐไม่ต้องจ่ายค่าชดเชย   - รัฐบาลให้ความสำคัญกับการออกแบบที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพดี สามารถนำที่อยู่อาศัยเข้าระบบตลาดที่อยู่อาศัยมือสองหรือการนำมาขายใหม่ได้   - กำหนดให้มีองค์ประกอบชุมชน อาทิ โรงเรียน ตลาด โรงพยาบาลในชุมชน   (4) ประเทศมาเลเซีย   ▪ นโยบายรัฐ มีนโยบายพัฒนาที่อยู่อาศัยภายใต้ Housing Ownership Democracy เพื่อรับรองว่าทุกคนสามารถเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยได้ในเวลาที่เหมาะสม และกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบด้านต่าง ๆ ชัดเจน อาทิ กระทรวงการคลัง เป็นผู้รวบรวมและให้บริการข้อมูลด้านอสังหาริมทรัพย์ รัฐบาลมลรัฐ เป็นผู้บริหารจัดการเรื่องที่ดินเพื่อการพัฒนาและการอนุญาตให้มีการพัฒนาโครงการ   ▪ รูปแบบ/มาตรการสนับสนุนจากภาครัฐ ได้แก่ รัฐบาลกำหนดเงื่อนไขการพัฒนาที่อยู่อาศัย โดยให้มีการจัดสรรหน่วยพักอาศัยจำนวนหนึ่งเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ในโครงการเดียวกับโครงการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้ปานกลางและสูง และได้จัดตั้งบริษัทสินเชื่อบริษัทเป็นองค์การเฉพาะกิจ เพื่อเพิ่มความสามารถในการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย

<ul style="list-style-type: none"> ▪ ปัจจัยความสำเร็จ ที่สำคัญได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> - บริษัทผู้พัฒนาสามารถเข้าถึงที่ดินที่รัฐเป็นเจ้าของได้ และสามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนเพื่อพัฒนาได้ โดยรัฐบาลจะจัดหาแหล่งเงินสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ - กำหนดให้ธนาคารต้องมีสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำให้ผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการซื้อที่อยู่อาศัย
<p>(5) เขตปกครองพิเศษฮ่องกง</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ นโยบายรัฐ มีนโยบายพัฒนาและจัดหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยที่มีความต้องการที่อยู่อาศัยแต่ไม่สามารถเป็นเจ้าของหรือเช่าอาศัยในที่อยู่อาศัยโครงการของภาคเอกชนได้ ▪ รูปแบบ/มาตรการสนับสนุนจากภาครัฐ รัฐบาลโดย Hong Kong Housing Authority (HA) จัดให้มีอาคารสงเคราะห์เช่า โดยผู้เช่าจ่ายค่าเช่าเพียงร้อยละ 53 ของมูลค่าเช่า ▪ ปัจจัยความสำเร็จ ที่สำคัญได้แก่ รัฐบาลอุดหนุนค่าที่ดินและเงินทุนในการก่อสร้างแพลตฟอร์มสำหรับผู้มีรายได้น้อย โดย HA จะได้รับเงินจากรัฐ 2 ส่วน ส่วนแรกไม่มีดอกเบี้ย และอีกส่วนจะมีดอกเบี้ย และกรณี HA มีกำไรจากการพัฒนาโครงการจะแบ่งคืนให้รัฐในรูปแบบเงินปันผล
<p>(6) เกาหลี</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ นโยบายรัฐ มีนโยบายสนับสนุนอุปทานที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มและการจัดที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้มีรายได้น้อยตั้งแต่ปี 2532 จัดตั้ง Korea Land & Housing Corporation (KLHC) ทำหน้าที่กำกับดูแลการพัฒนาและจัดหาที่อยู่อาศัยของรัฐ โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง ▪ รูปแบบ/มาตรการสนับสนุนจากภาครัฐ รัฐบาลได้จัดสวัสดิการที่อยู่อาศัยในปี 2542 ด้วยการให้เงินสวัสดิการแบบให้เปล่า (Grant) โดยกลุ่มเป้าหมายคือ ผู้มีรายได้น้อยและปานกลาง ▪ ปัจจัยความสำเร็จ ที่สำคัญได้แก่ <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดกลไกกฎหมาย Rental Housing Construction Promotion เพื่อส่งเสริมให้ภาคเอกชนจัดทำโครงการอาคารเช่าของรัฐ - จัดตั้งกองทุนที่อยู่อาศัยแห่งชาติ และกองทุนค่าประกันสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย ซึ่งช่วยให้ราคาที่อยู่อาศัยมีเสถียรภาพ

ที่มา คณะผู้ศึกษา ปี 2566

2.3.2 บทเรียนจากการพัฒนาในประเทศ คณะผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนชุมชนบ้านสวนพลู และชุมชนศิรินทร์และเพื่อน เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2566 ซึ่งเป็นชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นชุมชนเมือง โดยสรุปข้อค้นพบที่สำคัญ คือ การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดทั้ง 2 พื้นที่ ประสบผลสำเร็จด้านการสร้างความรู้สึก “มั่นคง” ในที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน แต่ในส่วนของมิติ “สุขใจ” นั้น พบว่าคนในชุมชนยังมีเศรษฐกิจฐานะที่ไม่แตกต่างจากเดิม อีกทั้งยังจำเป็นต้องพึ่งพาการสนับสนุนและช่วยเหลือจากภาครัฐ ในขณะที่ชุมชนได้มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพียงเล็กน้อย โดยการติดตั้ง CCTV เพื่อความปลอดภัย การเริ่มประยุกต์ใช้แอปพลิเคชัน ทำให้เริ่มมีความ “ทันสมัย” แล้ว

ตารางที่ 4 สรุปบทเรียนจากการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ 2 แห่ง

ประเด็น	ชุมชนบ้านมั่นคงสวนพลู	ชุมชนศิรินทร์และเพื่อน
ความเป็นมา	เดิมเป็นชุมชนแออัด ถูกไฟไหม้ เมื่อปี 2547 สมาชิกชุมชนแออัดที่ถูกไฟไหม้ ร้อยละ 60 เลือกรูปแบบบ้านเอื้ออาทร และอีกร้อยละ 40 เลือกรูปแบบบ้านมั่นคง เนื่องจากไม่ต้องการอยู่อาศัยในอาคารสูง ซึ่งไม่สามารถทำมาหากินได้ โดยเช่าพื้นที่จากกรมธนารักษ์ 30 ปี	เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่ถูกไล่ออกจาก 7 ชุมชน 4 เขต โดยชุมชนได้เลือกแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยในรูปแบบบ้านมั่นคง โดยซื้อที่ดินจากบริษัทบริหารสินทรัพย์ไทย (บสท.) จำนวน 7 ไร่ 8 ตร.วาจำนวน 153 ครัวเรือน ขณะนี้กรรมสิทธิ์เป็นของสหกรณ์
นโยบายของ รัฐและ หน่วยงาน รับผิดชอบ	การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมืองถือเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐในการสร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เน้นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาส เพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยมี พอช. และ กคช. เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก โดยทั้ง 2 ชุมชนจะเป็นการดำเนินการภายใต้โครงการบ้านมั่นคง ของ พอช. โดย พอช. จะให้การสนับสนุนงบประมาณในการสร้างบ้านจำนวน 46 ล้านบาท ซึ่งสมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบบ้านและวางผังในชุมชน	
รูปแบบ/ มาตรการ สนับสนุนจาก ภาครัฐและ ภาคเอกชน	- ด้านเศรษฐกิจ มีการจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน เพื่อระดมเงินทุน สนับสนุนสมาชิกสหกรณ์ด้านเงินกู้ในการชำระเงินผ่อนบ้านมั่นคง และให้สมาชิกสามารถกู้เงินไปใช้จ่ายที่จำเป็นหรือประกอบอาชีพ โดยมีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าสถาบันการเงิน และเงินกู้ก้อนแรก ด้านอาชีพ ได้รับการ	- ด้านเศรษฐกิจ มีการจัดตั้งสหกรณ์ชุมชน เพื่อระดมเงินทุน สนับสนุนสมาชิกสหกรณ์ด้านเงินกู้ในการชำระเงินผ่อนบ้านมั่นคงและที่ดินและให้สมาชิกสามารถกู้เงินไปใช้จ่ายที่จำเป็นหรือประกอบอาชีพ โดยมีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าสถาบันการเงินและเงินกู้ก้อนแรก

ประเด็น	ชุมชนบ้านมั่นคงสวนพลู	ชุมชนศิริรินทร์และเพื่อน
	<p>ส่งเสริมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น กศน. กทม. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ธนาคารทหารไทยธนชาติ และมี การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านผลิตสินค้าชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้รับการสนับสนุนจากสถานีตำรวจนครบาลทุ่งมหาเมฆ สถานีดับเพลิงและกู้ภัยทุ่งมหาเมฆ และฝึกอบรมตำรวจบ้าน และเป็นศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาท เขตสาทร ตามแนวทางของกระทรวงยุติธรรมและสถานีตำรวจนครบาลทุ่งมหาเมฆ - ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำลำคลอง จัดพื้นที่ที่สีเขียวในชุมชนโดยปลูกต้นไม้ในพื้นที่ส่วนกลางและปลูกผักสวนครัว - ด้านสุขภาพได้รับการดูแลจากศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สีบุญเรือง - ด้านสวัสดิการสังคม กลุ่มเปราะบางได้รับการดูแลจาก หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เช่น กทม. พม. มูลนิธิศึกษาเอเชีย 	<ul style="list-style-type: none"> - ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินได้รับการสนับสนุนจากสถานีตำรวจ สถานีดับเพลิงและกู้ภัยบางแค และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (ส.ส.ส.) โรงพยาบาลรามารักษ์ดี และได้รับความรู้และการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ เช่น การเอาตัวรอดของเด็กจากการจมน้ำ จากมหาวิทยาลัยมหิดล การจัดทำแอปพลิเคชันด้านดูแลสุขภาพ (แอปฯ กิน อยู่ ดี) การหาหมอผ่านกล้อง โดยโรงพยาบาลราชพิพัฒน์ เป็นต้น - ด้านสวัสดิการสังคม กลุ่มเปราะบางได้รับการดูแลจาก กทม. พม. เช่น เงินสงเคราะห์ครอบครัวคนพิการ/ผู้สูงอายุ/เด็กในครอบครัว เป็นต้น - ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำลำคลอง การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนโดยการปลูกผักสวนครัว
<p>ปัจจัยความสำเร็จ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง - เครือข่ายในการทำงานร่วมกับภาครัฐและเอกชน - คนในชุมชนมองเห็นปัญหาและต้องลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตนเอง และรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ร่วมคิด ร่วมทำมีความรับผิดชอบและมีการถ่ายทอดบทบาทหน้าที่ในการจัดการชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น - มีการวางแผนจัดการชุมชนอย่างเป็นระบบ และมีการถอดบทเรียนความสำเร็จและไม่สำเร็จเพื่อปรับแผน - มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการชุมชน เช่น กล้องวงจรปิดดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ใช้กลุ่มไลน์ในการติดต่อสื่อสาร ขยายของออนไลน์ เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง - เครือข่ายในการทำงานร่วมกับภาครัฐและเอกชน - คนในชุมชนมองเห็นปัญหาและต้องลุกขึ้นมาจัดการปัญหาของตนเอง และรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง ร่วมคิด ร่วมทำมีความรับผิดชอบ และมีการถ่ายทอดบทบาทหน้าที่ในการจัดการชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น - มีวางแผนยุทธศาสตร์ของชุมชน และปรับแผนทุก 6 เดือนและมีการถอดบทเรียนความสำเร็จและไม่สำเร็จ เพื่อปรับแผนการดำเนินงาน - มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการชุมชน เช่น กล้องวงจรปิดดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขยายของออนไลน์ บันทึกข้อมูลกลุ่มเปราะบาง (ผู้ป่วยติดเตียง/ผู้ป่วยซึมเศร้า) ในระบบ GIS จัดทำแอปพลิเคชันระบบดูแลสุขภาพ “กินอยู่ดี” เป็นต้น - มีการให้ข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิกในชุมชนทราบอย่างสม่ำเสมอ

2.3.3 สรุปบทเรียนจากการพัฒนา

จากการศึกษาบทเรียนจากต่างประเทศและในประเทศ สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการแก้ไขปัญหามุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ ดังนี้

แผนภูมิที่ 9 สรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จในการแก้ไขปัญหามุมชนแออัดจากบทเรียนการพัฒนาที่ผ่านมา

ที่มา คณะผู้ศึกษา ปี 2566

2.4 Potential Demand ในอนาคต การแก้ไขปัญหาและแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

2.4.1 การเติบโตของกรุงเทพฯ อย่างต่อเนื่อง ทำให้คาดว่าจะมีแรงงานทั้งในประเทศและต่างด้าว ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายมุ่งเป้าที่จะอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าสู่กรุงเทพฯ อย่างต่อเนื่อง แต่จากข้อจำกัดของพื้นที่รัฐที่ว่างเปล่าในกรุงเทพฯ และนโยบายของภาครัฐ คาดว่าจะทำให้จำนวนชุมชนมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่คาดว่าจะมีจำนวนประชากรในชุมชนแออัดเพิ่มขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ชุมชนเพิ่มขึ้น ทำให้มีผลกระทบต่อความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในชุมชนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเมื่อประสบเหตุภัยพิบัติ นอกจากนี้การย้ายถิ่นฐานของแรงงานต่างด้าว ยังมีผลทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนแออัดมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นด้วย เนื่องจากมีความแตกต่างทั้งภาษาและวัฒนธรรมในชุมชนเพิ่มขึ้น

2.4.2 การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ของประเทศในปี 2576 ทำให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ มีแนวโน้มที่จะอาศัยในรูปแบบครอบครัวเดี่ยวเพิ่มขึ้น ไม่สามารถพึ่งพาคนในครอบครัวได้ จะประสบปัญหาไม่สามารถหารายได้เพียงพอในการรักษาสุขภาพและดำรงชีวิต ซึ่งหากไม่มีการจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชนให้มีสถานะที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยและการหารายได้ให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน จะทำให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้ป่วยติดเตียงหรือผู้พิการในที่สุด ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะทำให้ปัญหาด้านสาธารณสุขและความเหลื่อมล้ำ รวมถึงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนในประเทศทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น

2.4.3 ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี คาดว่าจะมีผลให้มีแรงงานในภาคเกษตรที่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าวอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ากรุงเทพฯ ส่งผลให้มีความต้องการอยู่อาศัยในชุมชนแออัดเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีจะทำให้แรงงานที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดไม่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานและจำเป็นต้องทำงานรับจ้างรายวันเพิ่มขึ้น ขณะที่อาจจะทำให้คนในชุมชนแออัดมีข้อจำกัดในการเข้าถึงระบบสวัสดิการของภาครัฐที่มีแนวโน้มให้บริการผ่านทางระบบดิจิทัลเพิ่มขึ้นตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของผู้มีรายได้น้อยในชุมชน และอาจจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ เป็นแหล่งต้นตอของปัญหาอาชญากรรมและอาชญากรรมในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นต่อไป

2.5 สรุปการคาดการณ์ทิศทางการพัฒนาในอนาคต

จากการวิเคราะห์คาดการณ์บริบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศในระยะ 10 ปีข้างหน้า คาดว่าปัจจัยที่จะทำให้ปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้น ได้แก่ การเติบโตของกรุงเทพฯ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยที่คาดว่าผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงบริบทดังกล่าวจะทำให้มีความต้องการอยู่อาศัยในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้น

จากการพิจารณาประสบการณ์การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมืองในต่างประเทศ ชี้ให้เห็นว่าส่วนใหญ่จะดำเนินการโดยเริ่มต้นจากการพัฒนา/ปรับปรุงที่อยู่อาศัยเป็นลำดับแรก โดยมีปัจจัยแห่งความสำเร็จที่สำคัญ คือ นโยบายรัฐบาล ที่มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่ผู้มีรายได้น้อยที่ชัดเจน ควบคู่กับการกำหนดมาตรการสนับสนุนให้ผู้มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่รัฐพัฒนาได้ตามบริบทที่จำเป็นของแต่ละประเทศ และจากการพิจารณา SWOT analysis จากบทเรียนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมืองของประเทศไทย ชี้ให้เห็นว่า นโยบายรัฐในด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย การกำหนดให้มีหน่วยงานภาครัฐรับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือและจัดสวัสดิการรัฐให้แก่กลุ่มเปราะบาง ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและสมาชิกที่มีความร่วมมือในกิจกรรมชุมชน รวมถึงการส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ถือเป็นจุดแข็งและโอกาสที่สำคัญ แต่การดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลไกการรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดความยอมรับ รวมทั้งฝ่ายการเมืองที่เข้มแข็ง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ จากการพิจารณาคาดการณ์แนวโน้มของปัญหา (Potential demand) ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ จะมีความซับซ้อนยิ่งขึ้นจากประมาณความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการเติบโตของกรุงเทพฯ ที่คาดว่าจะยังไม่สามารถกระจายความเจริญสู่ชนบทได้ใน 10 ปีข้างหน้า และการอพยพของแรงงานในภาคเกษตรที่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าว จากผลการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่มาใช้ในภาคเกษตร (Smart Farming) รวมถึงการเข้าสู่สังคมสูงวัยในระดับสุดยอดภายในปี 2576 ในขณะที่ความก้าวหน้าทางดิจิทัลยังอาจจะทำให้คนในชุมชนแออัดมีข้อจำกัดในการเข้าถึงระบบสวัสดิการของภาครัฐที่มีแนวโน้มให้บริการผ่านทางระบบดิจิทัลเพิ่มขึ้นตามนโยบายรัฐบาลดิจิทัล ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของผู้มีรายได้น้อยในชุมชน และอาจจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ เป็นแหล่งต้นตอของปัญหายาเสพติดและอาชญากรรมในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นต่อไป

3. แนวทางแก้ปัญหา และ/หรือ การพัฒนา

3.1 สรุปการเชื่อมโยงผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาและการคาดการณ์ปัญหา

การพัฒนากรุงเทพฯ ให้เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงที่ผ่านมา ทำให้เกิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของสังคมเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่พื้นที่ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยมีอยู่จำกัด ส่งผลให้ผู้มีรายได้น้อยและผู้ที่อยู่อาศัยถาวรจากชนบท จำเป็นต้องอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัย ยากต่อการจัดการภัยคุกคามในรูปแบบต่าง ๆ ผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ทำให้ชุมชนมีความเสื่อมโทรมยิ่งขึ้นและกลายเป็นแหล่งบ่มเพาะปัญหาอาชญากรรมที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ โดยที่ผ่านมามีภาครัฐได้มีดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนแออัดแต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ซึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดของภาครัฐ ความพร้อมและความยอมรับของคนในชุมชนแออัด อย่างไรก็ตาม บริหารขั้นพื้นฐานทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข การจ้างงาน รวมทั้งสวัสดิการสังคม ทำให้คนในชุมชนแออัดที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเปราะบางได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ปัจจุบันภาคเอกชนได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การให้ความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน ส่วนใหญ่จะเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในรูปแบบโครงการ (Project base) และดำเนินการในพื้นที่ชุมชนแออัดที่มีขนาดใหญ่หรือเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่โดยรอบของผู้ประกอบการภายใต้ความพร้อมของหน่วยงาน ทำให้อาจจะไม่สอดคล้องหรือตรงกับความต้องการหรือศักยภาพของคนในชุมชนที่แท้จริง ส่งผลให้ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ได้

จากการพิจารณาประสบการณ์การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมืองในต่างประเทศและบทเรียนจากประสบการณ์การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมืองของประเทศไทย ซึ่งให้เห็นว่านโยบายรัฐในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย การกำหนดให้มีหน่วยงานภาครัฐรับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือและจัดสวัสดิการรัฐให้แก่กลุ่มเปราะบาง ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและสมาชิกที่มีความร่วมมือในกิจกรรมชุมชน รวมถึงการส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ถือเป็นจุดแข็งและโอกาสที่สำคัญ แต่การดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลไกการรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดความยอมรับ รวมทั้งฝ่ายการเมืองที่เข้มแข็ง จะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่การคาดการณ์แนวโน้มของปัญหา (Potential demand) ซึ่งให้เห็นว่า ปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ จะมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น จากความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการเติบโตของกรุงเทพฯ และการอพยพของแรงงานในภาคการเกษตรที่ส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าว รวมถึงการเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดภายในปี 2576 ในขณะที่ความก้าวหน้าทางดิจิทัลยังอาจจะทำให้คนในชุมชนแออัดมีข้อจำกัดในการเข้าถึงระบบสวัสดิการของภาครัฐ ซึ่งจะส่งผลกระทบให้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ เป็นสิ่งที่มีความท้าทายยิ่งขึ้น

3.2 เป้าหมายหลัก

3.2.1 ข้อมูลและเหตุผลเพื่อสนับสนุนความเหมาะสมของเป้าหมายหลัก

ภาครัฐจำเป็นต้องพิจารณาจัดทำต้นแบบ (Model) ในการพัฒนาแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ ใน 3 มิติที่สำคัญ ได้แก่ มิติความมั่นคงและความปลอดภัยเพื่อให้ชุมชน “พ้นภัย” มิติการพึ่งพาตนเองเพื่อให้คนในชุมชน “สุขใจ” มิติการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เพื่อให้คนในชุมชน “ทันสมัย” ผ่านการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในชุมชน โดยที่การขับเคลื่อนกิจกรรมแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของฐานหรือศักยภาพของทรัพยากรภายในชุมชน รวมถึงความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ นำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการพัฒนากรุงเทพฯ ให้เป็นมหานครแห่งเอเชีย ภายในปี 2575 และเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป โดยเป้าหมายหลักของการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ดังนี้

เป้าหมายหลัก ภายใน 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570)

"ชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 50 แห่ง เป็นต้นแบบของชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข"

ทั้งนี้ คณะผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการประเมินเป้าหมายหลัก ดังนี้

ด้านคุณภาพ พิจารณาโดยอ้างอิงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการประเมินความอยู่ดีมีสุขของ สังคมไทย ในรายงานสรุปการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติ ปี 2565 ของ สศช. ที่ประเมินจากดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย (Green and Happiness Index :GHI)¹⁰ ซึ่งเป็นดัชนีรวมในระดับประเทศ ที่อ้างอิงจากกรอบการพัฒนาสากลเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และประยุกต์ใช้ประเมินในระดับชุมชน ประกอบด้วย (1) การมีสุขภาวะ (2) การพึ่งพาตนเอง (3) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (4) สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล (5) สังคมในชุมชนขับเคลื่อนด้วยหลักประชาธิปไตยมีธรรมาภิบาล และ (6) การเข้าถึงสวัสดิการทางสังคมและทรัพยากรทางเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ อย่างยั่งยืน

ด้านปริมาณ พิจารณาโดยอ้างอิงจากความพร้อมและความสามารถในการพัฒนาปรับปรุงและพัฒนาชุมชนแออัดให้มีสภาพที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยของ พอช. และ กคช. ในช่วงที่ผ่านมาจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการดังกล่าวเพื่อให้เกิดความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนก่อนจึงจะสามารถดำเนินการได้ ทั้งนี้ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดของโครงการฯ จะพิจารณาจากความจำเป็นเร่งด่วนและความพร้อมของชุมชน ดังนี้ 1) ต้องเป็นชุมชนที่อยู่ในแผนที่จะถูกเจ้าของที่ดินไล่อ้อย่าย และได้รับการบรรจุในแผนพัฒนาชุมชนของ พอช. หรือ กคช. 2) ต้องเป็นชุมชนที่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของที่ดินให้อยู่อาศัยต่อไปไม่ต่ำกว่า 10 ปี และ 3) ต้องเป็นชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น

¹⁰ ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยประกอบด้วย (1) การมีสุขภาวะ หมายถึง การมีสุขภาพกายและจิตดี (2) เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม หมายถึง การพึ่งพาตนเอง มีสัมมาอาชีพ (3) สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล หมายถึงชุมชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดี และระบบนิเวศในชุมชนมีความสมดุล (4) สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล หมายถึง การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย สังคมที่มีธรรมาภิบาล และ (5) การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม หมายถึง การได้รับการคุ้มครองสิทธิและไม่เลือกปฏิบัติ การเข้าถึงสวัสดิการทางสังคมและทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

3.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายหลักและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

เป้าหมายหลัก "ชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 50 แห่ง เป็นต้นแบบของชุมชน อยู่เย็นเป็นสุข ภายในปี 2570" เป็นเป้าหมายที่ต้องการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ เพื่อให้คนในชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งจิต กาย ปัญญาที่เชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม สัมพันธ์กันได้อย่างดีต้องดึงมา นำไปสู่การอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติ อย่างสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป โดยมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์การพัฒนา ที่สำคัญดังนี้

(1) ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ภายใต้วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศ ดังนี้ "ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่งยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง" ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ซึ่งเป้าหมายหลักจะสามารถสนับสนุนการพัฒนาประเทศ 4 ยุทธศาสตร์หลัก จาก 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ที่ (2) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการปรับระบบนิเวศ ให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

- ยุทธศาสตร์ที่ (3) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดย การเข้าไปพัฒนาการสร้าง ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมชุมชน จัดระเบียบทางสังคม ส่งเสริมให้คนในชุมชน มีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อส่วนรวม เสริมสร้างให้คนในชุมชนมีสุขภาพที่ดี ทั้งทางสังคม สติปัญญา ความรู้ สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการยกระดับสุขภาพของสังคมและการเสริมสร้างศักยภาพคนในชุมชน มุ่งเน้น การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต

- ยุทธศาสตร์ที่ (4) ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมาย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทย ทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเอง และทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการ และสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

- ยุทธศาสตร์ที่ (5) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ เพื่อคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี

(2) แผนความมั่นคงของประเทศ พ.ศ. 2566 – 2570 ภายใต้วิสัยทัศน์ “ประเทศชาติ มีเสถียรภาพ ประชาชนอยู่ดีมีสุข ปลอดภัยจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ มีศักยภาพบริหารจัดการความมั่นคง แบบองค์รวม และรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วยนโยบายและแผนความมั่นคง 17 ประเด็น ซึ่งเป้าหมายหลักมีความสอดคล้องกับ 3 ประเด็นหลักของแผนความมั่นคงของประเทศ ดังนี้

- ประเด็นที่ 8 การป้องกันปราบปราม และแก้ไขปัญหายาเสพติด เป็นการป้องกัน ประชากรทุกกลุ่มเป้าหมายไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด การสกัดกั้นยาเสพติดและปราบปรามขบวนการ ค้ายาเสพติด ตลอดจนการบำบัด รักษา และฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้เกิดการยอมรับจากสังคม

▪ **ประเด็นที่ 9 การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย** การจัดการความเสี่ยงสาธารณภัยที่สำคัญอันเกิดจากภัยธรรมชาติ และภัยที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ และ/หรือ เป็นภัยซ้ำซ้อน ให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ และยั่งยืน

▪ **ประเด็นที่ 13 การบริหารจัดการภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุข** เป็นการเตรียมความพร้อม การเตรียมความพร้อม และเพิ่มขีดความสามารถการบริหารจัดการภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขและโรคติดต่ออุบัติใหม่ ตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมและการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการแพทย์รองรับภาวะวิกฤต

(3) **แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570)** ภายใต้วิสัยทัศน์การพัฒนา “พลิกโฉมประเทศไทย สู่ “สังคมก้าวหน้า เศรษฐกิจสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน” ที่มีการกำหนดหมุดหมายการพัฒนา จำนวน 13 หมุดหมาย โดยเป้าหมายหลักมีความสอดคล้องกับ 2 หมุดหมายที่สำคัญ ดังนี้

▪ **หมุดหมายที่ 8 ไทยมีพื้นที่และเมืองอัจฉริยะที่น่าอยู่ ปลอดภัย เติบโตได้อย่างยั่งยืน** ในเป้าหมายการพัฒนาเมืองให้มีความน่าอยู่อย่างยั่งยืน มีความพร้อมในการรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทุกรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง โดยมีเป้าหมายให้เมืองน่าอยู่มีจำนวนมากขึ้น

▪ **หมุดหมายที่ 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม** ในเป้าหมายพัฒนาครัวเรือนที่ถูกคัดกรอง ว่ามีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น มีโอกาสในการเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม จนสามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายให้ครัวเรือนดังกล่าวหลุดพ้นจากสถานการณ์มีแนวโน้มเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นภายในปี 2570

แผนภาพที่ 4 ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายหลัก เป้าหมายรองกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 50 แห่ง เป็นต้นแบบของชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข			
เป้าหมายหลักและรอง ปี 2570	<ol style="list-style-type: none"> 1. คนในชุมชนแออัดเข้าถึงบริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ร้อยละ 85 ภายในปี 2567 2. มีธรรมาภิบาลจัดการชุมชน (Community code of conduct) ที่สร้างโดยคนในชุมชน จำนวน 1 ฉบับ เพื่อเป็นสัญญาประชาคมภายในชุมชนมีขีดความสามารถเพื่อประโยชน์ร่วมกัน ภายในปี 2567 3. คนในชุมชนแออัดสามารถเข้าถึงระบบบริการดิจิทัลของภาครัฐได้ร้อยละ 100 ภายในปี 2570 ปัญหาสุขภาพการรวมในชุมชนแออัดของ กทม. ลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 และมีความพร้อมในการรับมือภัยพิบัติในชุมชนแออัดครอบคลุมร้อยละ 80 ของครัวเรือนในชุมชน ภายในปี 2570 4. ปัญหาสุขภาพการรวมในชุมชนแออัดของ กทม. ลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 และ มีความพร้อมในการรับมือภัยพิบัติในชุมชนแออัดครอบคลุมร้อยละ 80 ของครัวเรือนในชุมชนภายในปี 2570 5. มีดัชนีความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ภายในปี 2570 6. คนในชุมชนแออัดมีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนของกรุงเทพฯ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของคนในชุมชนภายในปี 2570 7. คนในชุมชนแออัดสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบภายในชุมชนได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ภายในปี 2570 8. ชุมชนมีรายได้จากเศรษฐกิจดิจิทัลไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 		
ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี	2. การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยการปรับระบบนิเวศให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต	3. การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยการเข้าไปพัฒนาการสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมชุมชน จัดระบบทางสังคม ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อส่วนรวม เสริมสร้างให้คนในชุมชนมีสุขภาพที่ดี ทั้งทางสังคม สติปัญญา ความรู้ รางสุขภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตและการเสริมสร้างศักยภาพคนในชุมชน มุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจของครอบครัวที่ยกระดับคุณภาพชีวิต	5. การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมภิบาล เพื่อคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี
แผนความมั่นคง	ประเด็นที่ 8 การป้องกันปราบปราม และแก้ไขปัญหายาเสพติด ○ เป็นการป้องกันประชากรทุกกลุ่มเป้าหมายไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด การสกัดกั้นยาเสพติดและปราบปรามขบวนการการค้ายาเสพติด ตลอดจนการบำบัด รักษา และฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้เกิดการยอมรับจากสังคม	ประเด็นที่ 9 การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ○ การจัดการความเสี่ยงสาธารณภัยที่สำคัญอันเกิดจากภัยธรรมชาติ และภัยที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ และ/หรือ เป็นภัยซ้ำซ้อน ให้สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้รวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ และยั่งยืน	ประเด็นที่ 13 การบริหารจัดการภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุข ○ เตรียมความพร้อมการเตรียมความพร้อม และเพิ่มขีดความสามารถการบริหารจัดการภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขและโรคติดต่ออุบัติใหม่ ตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมและการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการแพทย์รองรับภาวะวิกฤต
แผนพัฒนา 13	หมุดหมายที่ 8 ไทยมีพื้นที่และเมืองอัจฉริยะที่น่าอยู่ ปลอดภัย เติบโตได้อย่างยั่งยืน ○ พัฒนาเมืองให้มีความน่าอยู่อย่างยั่งยืน มีความพร้อมในการรับมือและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทุกรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึง โดยมีเป้าหมายให้เมืองน่าอยู่มีจำนวนมากขึ้น	หมุดหมายที่ 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม ○ พัฒนาศรีเรือนที่ถูกคัดกรองว่ามีแนวโน้มกลายเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่น มีโอกาสในการเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม จนสามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายให้ครัวเรือนดังกล่าวหลุดพ้นจากสถานการณ์มีแนวโน้มเป็นครัวเรือนยากจนข้ามรุ่นภายในปี 2570	

ที่มา : ประมวลโดยคณะผู้ศึกษา, 2566

3.3 เป้าหมายรองเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายหลัก

เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดจากเป้าหมายหลักไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นขั้นเป็นตอน จึงจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายรองทั้ง 3 มิติ ดังนี้

เป้าหมายรองที่ 1 ด้านสังคมยืดหยุ่น การดำเนินการเพื่อให้คนในชุมชนแออัดฯ ทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงบริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค มีภูมิคุ้มกัน และสามารถปรับตัวทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในอนาคต และเข้าถึงบริการดิจิทัลของภาครัฐได้ รวมถึงชุมชนเข้มแข็งและสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการชุมชน ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ดังนี้

1.1 คนในชุมชนแออัดเข้าถึงบริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ร้อยละ 85 ภายในปี 2567

1.2 คนในชุมชนแออัดสามารถเข้าถึงระบบบริการดิจิทัลของภาครัฐได้ร้อยละ 100 ภายในปี 2570

1.3 มีธรรมนูญการจัดการชุมชน (Community code of conduct) ที่สร้างโดยคนในชุมชนจำนวน 1 ฉบับ เพื่อเป็นสัญญาประชาคมให้ในชุมชนยึดถือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ภายในปี 2567

เป้าหมายรองที่ 2 ด้านสิ่งแวดล้อมน่าอยู่และปลอดภัย การดำเนินการเพื่อให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศน์ที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัย ความปลอดภัย และมีความพร้อมในการบริหารจัดการภัยคุกคามในรูปแบบต่าง ๆ ภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ดังนี้

2.1 ปัญหาอาชญากรรมในชุมชนแออัดของ กทม. ลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 และมีความพร้อมในการรับมือภัยพิบัติในชุมชนแออัดครอบคลุมร้อยละ 80 ของครัวเรือนในชุมชน ภายในปี 2570

2.2 ดัชนีความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 ภายในปี 2570

เป้าหมายรองที่ 3 ด้านเศรษฐกิจพึ่งตนเอง การดำเนินการเพื่อให้คนในชุมชนประกอบสัมมาอาชีพที่จะก่อให้เกิดรายได้ที่จะสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และสามารถยกระดับผลิตภัณฑ์และบริการของชุมชนที่มีมูลค่าเป็นที่ต้องการของตลาด (Demand driven) เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งองค์กรชุมชนที่เป็นเจ้าของร่วมกันและบริหารงานตามหลักประชาธิปไตย เพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบและเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของพลังชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชน ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ดังนี้

3.1 คนในชุมชนแออัดมีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนของกรุงเทพฯ¹¹ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของคนในชุมชนภายในปี 2570

3.2 คนในชุมชนแออัดสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบภายในชุมชนได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ภายในปี 2570

3.3 ชุมชนมีรายได้จากเศรษฐกิจดิจิทัลไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ภายในปี 2570

¹¹ อ้างอิงจากระดับความยากจน (Poverty line) ของคนกรุงเทพฯ ปี 2564 เท่ากับ 3,308 บาทต่อปี

3.4 แนวทางการบรรลุเป้าหมายรอง (Blueprint for change)

สำหรับแนวทางที่จะทำให้เป้าหมายรอง ซึ่งคือการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดได้ นั้น จะต้องดำเนินการร่วมมือกันแบบบูรณาการในทุกภาคส่วนทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ในลักษณะที่เรียกว่า “ทีมเดียวกัน” เพื่อให้ภาคีที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน มีการแลกเปลี่ยน ทดแทน สนับสนุน ทรัพยากรในการพัฒนา ระหว่างกัน มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามศักยภาพและอำนาจหน้าที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วนหรือในแต่ละหน่วยงาน มีการจัดตั้ง “ศูนย์การดำเนินการพัฒนาชุมชนแออัดร่วม” ขึ้นภายใน กทม. เพื่อเป็นศูนย์รวมของการปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนแออัด โดยการรวมบุคลากรและจุดแข็งของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยกันในการขับเคลื่อนในรูปแบบ Sandbox เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาชุมชนแออัดตามเป้าหมายหลักและเป้าหมายรองที่กำหนดไว้ ได้มากกว่าวิธีการดำเนินงานแบบเดิมที่เน้นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแบบแยกส่วนตามภารกิจของแต่ละภาคส่วนหรือแต่ละหน่วยงาน

กิจกรรมการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกัน “ทีมเดียวกัน (One Plan)” ของหน่วยงานภายในกลุ่ม GP 2 เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักและเป้าหมายรองร่วมกัน ดังนี้

3.4.1 ด้านสังคมยืดหยุ่น ประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่

(1) **กิจกรรมชุมชนสุขภาพดี** เป็นการดำเนินการเพื่อให้คนในชุมชนแออัดฯ ทุกเพศทุกวัย สามารถเข้าถึงบริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค มีภูมิคุ้มกัน และสามารถปรับตัวทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในอนาคต และเข้าถึงบริการดิจิทัลของภาครัฐได้ ประกอบด้วย 5 กิจกรรมย่อย ได้แก่

1.1) **กิจกรรมย่อยชุมชนรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy in Community)** : โดยพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านสุขภาพของภาคีเครือข่ายสุขภาพและคนในชุมชนตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับสถานะสุขภาพของคนในชุมชน การวางแผนร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการสื่อสารสุขภาพ การจัดสภาพแวดล้อม การเฝ้าระวังพฤติกรรมสุขภาพและการประเมินผลความรอบรู้ด้านสุขภาพคนในชุมชน เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและป้องกันโรคให้คนชุมชนแออัดมีภูมิคุ้มกันโรค

1.2) **กิจกรรมย่อยชุมชนเฝ้าระวังสอบสวนโรค (surveillance community)** เพื่อแก้ไขปัญหาแพร่ระบาดของโรคติดต่อทั้งโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำในชุมชน โดยการกำหนดให้มีกลไกการดำเนินการที่ยังไม่มีในปัจจุบัน ที่ประกอบด้วยบุคลากรภาครัฐและอาสาสมัครในชุมชน ประกอบไปด้วย 1. ทีมตระหนักรู้สถานการณ์ (Situation awareness team: SAT) และ ทีมปฏิบัติการสอบสวนควบคุมโรค (Joint investigation Team: JIT) ในภาวะปกติ 2. มีการพัฒนาทีมเฝ้าระวังสอบสวนควบคุมโรคและภัยสุขภาพ (Surveillance and rapid response team: SRRT) ในภาวะที่มีภัยหรือโรคระบาด

1.3) **กิจกรรมย่อยหมอบริการครอบครัว (Family Care Team)** เพื่อแก้ไขปัญหาของระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิในเขตกรุงเทพฯ ที่เข้าถึงยากและยังไม่ครอบคลุม โดยการจัดให้ทุกครอบครัวในชุมชน จะมีหมอบริการตัว 3 ระดับ โดย หมอบริการที่ 1 หมอบริการที่บ้าน คือ อาสาสมัครสาธารณสุขกรุงเทพมหานคร (อสส.) ทำหน้าที่เยี่ยมบ้าน ให้คำแนะนำ คัดกรอง ติดตามและดูแลผู้ป่วยเบื้องต้นโดยหมอบริการที่บ้าน 1 คนดูแลประชาชน 10 หลังคาเรือน หมอบริการที่ 2 หมอบริการสุขภาพ เป็นเจ้าหน้าที่จาก

ศูนย์บริการสาธารณสุข ทำหน้าที่ให้การดูแลส่งเสริมสุขภาพ ประสานงานระหว่างหมอคนที่ 1 และหมอคนที่ 3 คัดกรองเพื่อระบุสาเหตุ ยืนยันความผิดปกติและส่งต่อผู้ป่วย โดยหมอสาธารณสุข 1 คนดูแลประชาชน 2,500 คนและ หมอคนที่ 3 หมอครอบครัว คือ แพทย์ในโรงพยาบาล เป็นผู้มอบการรักษา ดูแล ให้คำปรึกษา ประสานและส่งต่อการรักษาพิเศษ โดยหมอครอบครัว 1 คนดูแลประชาชน 10,000 คน โดยมีวัตถุประสงค์ให้ทุกครอบครัวมีหมอประจำตัว 3 คน ทำงานโดยการประสานการทำงานดูแลประชาชนที่บ้านและชุมชนแบบ “ดูแลใกล้ตัว ใกล้บ้าน ใกล้ใจ” เพิ่มความครอบคลุมให้ได้รับบริการต่อเนื่อง ลดการเดินทาง ลดความแออัดของโรงพยาบาลขนาดใหญ่ เน้นการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และส่งต่อรักษาในโรคซับซ้อนยุ่งยาก โดยเน้นการดูแลที่บ้านและชุมชน เพื่อแก้ปัญหาการเข้าถึงบริการ และดูแลสุขภาพคนในชุมชนแบบครบวงจร

1.4) กิจกรรมย่อยแพทย์ทันสมัยเพื่อชุมชนยืดหยุ่น (Telemedicine for Community)

เพื่อเพิ่มช่องทางการเข้าถึงบริการภาครัฐด้านสาธารณสุข โดยระบบสื่อสารทางไกล(Telemedicine) เพื่อให้มั่นใจว่าทุกครอบครัวในชุมชนสามารถเข้าถึงระบบบริการด้านสุขภาพของรัฐ ซึ่งดำเนินการตามแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพบริการภาครัฐและการให้บริการประชาชนด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ โดยการพัฒนาระบบให้บริการโดยตรงระหว่างแพทย์ประจำตัว (หมอคนที่3) กับคนในชุมชนได้โดยตรงในคนที่มีความพร้อม และผ่านทาง อสม. หรือผู้ช่วยเหลือดูแล/ นักบริบาล(หมอคนที่1) เพื่อรับบริการปรึกษาจากแพทย์ในโรงพยาบาล(หมอคนที่3) ในคนที่ไม่มีความพร้อม

1.5) กิจกรรมย่อยชุมชนใส่ใจดูแล (Care Community) เพื่อให้การดูแลผู้ที่ยังมีโอกาส

ในชุมชน ที่ครอบครัวให้การบริการสุขภาพและดูแลที่เกี่ยวกับการแพทย์ ให้แก่กลุ่ม ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง หรือผู้พิการที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ เป้าหมายสำคัญของการดูแลระยะยาวอยู่ที่การพยายามดำรงสถานะทางกายของผู้ป่วยให้อยู่ในระดับเดิมให้มากที่สุด และ ส่งเสริมให้มีการปรับปรุงมาตรฐานทางสังคม เพื่อเอื้อต่อการใช้ชีวิต ของประชากรกลุ่มที่ร่างกายเสื่อมสมรรถนะลง โดยประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

1. การวางแผนให้บริการด้านสุขภาพและบริการทางการแพทย์โดยสหวิชาชีพ (Family care team)
2. พัฒนาผู้ช่วยเหลือดูแล/ นักบริบาล (caregiver: CG) ทั้งจากภาครัฐ เอกชนแบบร่วมจ่าย จิตอาสาต่าง ๆ รวมถึง อสส.
3. การวางแผนที่บ้านของผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเพื่อการวางแผนการรักษาและเตรียมพร้อมรับภาวะฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้น (community map for underprivileged)

(2) กิจกรรมเตรียมแผนรองรับสังคมสูงวัยในชุมชน เพื่อเตรียมรองรับสังคมสูงวัยในชุมชนแออัดที่มีแนวโน้มต้องอยู่โดดเดี่ยวลำพังในชุมชนให้สามารถดำรงชีพอย่างมีจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและบริการในชุมชนให้สามารถรองรับสังคมสูงวัย อาทิ การจัดสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะ รวมทั้งการขยายกลุ่มอาชีพให้ผสมผสานครอบคลุมคนทุกกลุ่มวัย และให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สูงอายุและครอบครัวเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการบริการชุมชนแออัดที่ผ่านมาส่วนใหญ่ดำเนินการผ่านกลไกสหกรณ์ ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุได้ชุมชนอาจจะพัฒนา ปรับปรุงกฎระเบียบ และข้อบังคับของสหกรณ์โดยเพิ่มวัตถุประสงค์การใช้จ่ายเงินทุนสะสมในการดำเนินการดังกล่าวได้

(3) กิจกรรมรวมพลังชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการชุมชน ประกอบด้วย 3 โครงการย่อย ได้แก่

3.1) กิจกรรมย่อยการจัดทำธรรมนูญชุมชน เพื่อเป็นกติกาข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชนที่เกิดจากสำนึกของคนในชุมชนที่มาอยู่ร่วมกันและสามารถกำหนดเป้าหมายอนาคตของตนเองตามวิถีแห่งจิตสำนึกร่วม เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการจัดการตนเองของชุมชน โดยกำหนดรูปแบบการตกลงร่วมกันที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน โดยเริ่มต้นจากเรื่องง่ายๆ สามารถทำได้ก่อน เพื่อจูงใจให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของธรรมนูญชุมชน อาทิ การที่ร้านค้าในชุมชนไม่จำหน่ายสุราในวันพระ ซึ่งธรรมนูญชุมชนสามารถทบทวนแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงได้ตามข้อตกลงร่วมกันของชุมชน

3.2) กิจกรรมย่อยการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนซึ่งจะช่วยให้ชุมชนมีทิศทางการพัฒนา/แก้ไขปัญหาชุมชนในระยะสั้น กลาง ยาว ที่ชัดเจน ซึ่งการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนจะต้องดำเนินตามหลักการของกระบวนการคิดที่ดี (Design thinking) โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมให้คนในชุมชนมีโอกาสมาร่วมคิด ร่วมทำแผน ซึ่งจะทำให้แผนดังกล่าวมีการกำหนดสิ่งที่ต้องการได้รับการแก้ไข/พัฒนาตามลำดับความสำคัญที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้บริหารชุมชนสามารถจัดสรรทรัพยากรภายในชุมชนเพื่อพัฒนา/แก้ปัญหาดังกล่าวเป็นไปอย่างมีระบบ อีกทั้งยังช่วยให้ภาคีที่เกี่ยวข้องมีข้อมูลประกอบการให้ความช่วยเหลือที่ตรงกับความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3) กิจกรรมย่อยการจัดทำระบบข้อมูลชุมชน ปัจจุบันการบริหารจัดการชุมชนได้มีการจัดเก็บข้อมูลคนในชุมชนอย่างไม่เป็นระบบและขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำชุมชน ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนในแต่ละมิติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนา ระบบข้อมูลชุมชนจะเริ่มต้นจากการหาหรือชุดข้อมูล (Data Catalog) ที่จำเป็นระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อาทิ โครงสร้างประชากรโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ผังชุมชนที่มีข้อมูลทางกายของลักษณะบ้าน/อาคาร จุดติดตั้งถังดับเพลิง หัวจ่ายน้ำ (ประปาหัวแดง) เส้นทางเข้า-ออก จุดรวมพล เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถจัดเก็บข้อมูลโดยเริ่มต้นจากการรวบรวมและจัดเก็บเอกสารที่มีอยู่อย่างเป็นระบบเป็นลำดับแรกก่อน เมื่อมีความพร้อมจึงจะพัฒนาจัดเก็บในลักษณะฐานข้อมูลชุมชน และเชื่อมโยงกับระบบข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต่อไป

3.4.2 ด้านสิ่งแวดล้อมปลอดภัยและน่าอยู่ ประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก ได้แก่

(1) กิจกรรมชุมชนปลอดภัย เป็นการดำเนินการเพื่อประเมินความเสี่ยงภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน และการเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยพิบัติในชุมชนแออัด โดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย ได้แก่

1.1) กิจกรรมย่อยการประเมินความเสี่ยงภัยชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อลดอัตราความเสี่ยงในการเกิดภัยพิบัติในชุมชนแออัด ซึ่งจะช่วยลดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนในชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยการจัดทำแบบประเมินความเสี่ยงภัยชุมชนมาตรฐาน เพื่อจัดลำดับความสำคัญในการกำหนดมาตรการลดความเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้น ขั้นตอนและวิธีการประสานแจ้งหน่วยงานรับผิดชอบเมื่อเผชิญเหตุพร้อมจัดให้มีทีมพี่เลี้ยงจากภาครัฐในการถ่ายทอดให้อาสาสมัครกู้ภัยชุมชน (train the trainer) ที่มีหน้าที่เป็นผู้นำความปลอดภัยในชุมชนและจัดทำแบบประเมินความเสี่ยงร่วมกับคนในชุมชนเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

1.2) กิจกรรมย่อยการพัฒนากระบวนการป้องกันภัยในชุมชน เพื่อเตรียมป้องกันภัยที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน และเตรียมรับมือกับภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนให้สอดคล้องกับโครงสร้างประชากรในชุมชนแออัดที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต โดยการจัดวางระบบป้องกันภัยโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการป้องกันและให้ความช่วยเหลือในชุมชน เช่น วิธีการแจ้งเหตุ วิธีการปฐมพยาบาลเบื้องต้น วิธีการสังเกตและประเมินแนวโน้มการเกิดอาชญากรรม วิธีการดูแลกลุ่มเปราะบางเมื่อประสบภัย เป็นต้น โดยการจัดการฝึกซ้อมเตรียมรับสถานการณ์ภัยที่มีความเสี่ยงสูง (เป็นการนำข้อมูลจากการประเมินความเสี่ยงภัยมาใช้ในการออกแบบการฝึกซ้อม) ซึ่งจะให้ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความรู้เกี่ยวกับภัย และจัดกิจกรรมฝึกซ้อมร่วมกันในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจัดระบบสื่อสารอัจฉริยะ เชื่อมโยงข้อมูลสำคัญจากระบบรายงานภัยของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้การพยากรณ์สภาวะแวดล้อม และสภาวะอย่างต่อเนื่อง

1.3) กิจกรรมย่อยชุมชนสอดส่อง เพื่อช่วยลดความสูญเสียที่เกิดจากความล่าช้าในขั้นตอนการประสานเหตุอัคคีภัยในชุมชน โดยการกำหนดให้มีระบบการแจ้งเตือนภัยในชุมชนในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมของชุมชน และการกำหนดให้มีช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารและแจ้งเตือนภัยให้คนในชุมชนได้รับรู้อย่างรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ รวมถึงเป็นช่องทางการขอรับการให้ความช่วยเหลือระหว่างคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการแบ่งปันกันในชุมชน

(2) กิจกรรมระบบนิเวศสมดุลและยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างระบบนิเวศในชุมชนให้มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนเหมาะกับการอยู่อาศัยและมีสุขอนามัยที่ดีขึ้น ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่

2.1) กิจกรรมย่อยจับมือกันก้าวหน้า เป็นการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการรुक้าพื้นที่ส่วนกลางเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตน ทำให้ทางเดินคับแคบยากต่อการเข้าถึง และสภาพชุมชนเสื่อมโทรม โดยกำหนดให้มีการตกลงร่วมกันในการห้ามใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนกลาง การจัดกิจกรรม 5 ส. ในชุมชนเป็นประจำทุกเดือน เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชนน่าอยู่ และจัดให้มีลานกิจกรรมหรือพื้นที่ส่วนกลางเพื่อให้สมาชิกได้มีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมในชุมชนร่วมกัน ควบคู่กับการรณรงค์สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของคนในชุมชน

2.2) กิจกรรมย่อยปอดชุมชน เป็นการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลกระทบทางมลพิษภายในชุมชน โดยการส่งเสริมให้เกิดจัดให้มีพื้นที่สีเขียวภายในชุมชนเพิ่มขึ้นในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน โดยเริ่มต้นจากการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชผักสวนครัวที่จำเป็นในพื้นที่ส่วนกลางและสร้างข้อตกลงการปลูกและดูแลภายในชุมชน ซึ่งนอกจากจะช่วยเพิ่มอากาศบริสุทธิ์ภายในชุมชนแล้วยังสามารถช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิกในชุมชน

2.3) กิจกรรมลดของเสียตั้งแต่ต้นทาง เป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับการจัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง เพื่อลดปัญหาขยะและน้ำเสียที่เกิดขึ้นในชุมชนตามแนวทางการพัฒนาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ โดยการส่งเสริมให้การใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด โดยการใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างรู้คุณค่า การคัดแยกขยะก่อนทิ้ง การนำขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ได้มาเพิ่มมูลค่า รวมไปถึงการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ในชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการของเสียอย่างมีประสิทธิภาพ

3.4.2 ด้านเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ประกอบด้วย 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่

(1) **กิจกรรมชุมชนเข้มแข็งด้วยพลังเครือข่าย** เป็นการจัดสรรทรัพยากรในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดจากภาคีต่างๆ อย่างมีระบบ โดยให้มีหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการประสานบูรณาการความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดระหว่างชุมชนกับภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ และส่งเสริมให้ชุมชนที่มีศักยภาพจัดให้มีพื้นที่รองรับการศึกษาคุณงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ให้ชุมชนอีกทางหนึ่ง พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการจับคู่สถานประกอบการในพื้นที่จ้างงานผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเอง และรู้สึกว่าคุณค่า ลดสาเหตุโรคซึมเศร้า

(2) **กิจกรรม 3 ดี** เป็นการยกระดับทักษะอาชีพของคนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างรายวันและหาบเร่แผงลอย ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพและจำเป็นต้องพึ่งพาเงินช่วยเหลือจากภาครัฐ โดยยกระดับทักษะอาชีพของคนในชุมชน ผ่าน 3 กิจกรรมย่อย ดังนี้

2.1) **กิจกรรมย่อยอาชีพดี** โดยการพัฒนาทักษะด้านอาชีพให้แก่ผู้ว่างงานในชุมชน และยกระดับความสามารถด้านอาชีพ ทั้งการพัฒนาทักษะ Up Skill Re Skill และ New Skill ให้แก่คนในชุมชน ทั้งด้านช่างและมีช่าง โดยให้ความสำคัญกับการใช้ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม อาทิ การนำขยะที่มีสภาพดีมาแปรรูปหรือสร้างให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตรงกับความต้องการของตลาด เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้พึ่งพาตนเองและเลี้ยงครอบครัวได้

2.2) **กิจกรรมย่อยเงินดี** “เที่ยวบ้านน้อง พักผ่อนบ้านพี่ ช้อป (shopping) ของดีที่บ้านเรา” เป็นการสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม เพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ของชุมชน และกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสังคม (CSR TOURISM)

2.3) **กิจกรรมย่อยงานดี** เป็นการพัฒนาระบบสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชนอัจฉริยะ การเสริมสร้างการเรียนรู้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้คนในชุมชน/ชุมชนสามารถทำการค้าออนไลน์ได้ทั้งในและต่างประเทศ ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ ที่เหมาะสม การผลิตและเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ของดีชุมชน ด้านต่าง ๆ ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายยุคดิจิทัล ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ พร้อมเชื่อมโยงระบบขายสินค้าออนไลน์

(3) **กิจกรรมต้องลด** เพื่อลดภาระค่าไฟฟ้าให้แก่ชุมชนและคนในชุมชน เนื่องจากแนวโน้มค่าไฟฟ้าที่เพิ่มสูงขึ้นจากแนวโน้มค่าเชื้อเพลิง ทำให้ครัวเรือนมีภาระค่าพลังงานไฟฟ้าคิดเป็นร้อยละ 30 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด โดยการส่งเสริมให้ชุมชนและคนในชุมชนเข้าร่วมโครงการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์แบบติดตั้งบนหลังคา (Solar Rooftop) ตามนโยบายรัฐบาล และติดตั้งไฟส่องสว่าง (โซลาร์เซลล์) เพื่อลดจุดอับในชุมชน ลดปัญหาการก่ออาชญากรรม และลดค่าใช้จ่ายส่วนกลางให้แก่ชุมชน

(4) **กิจกรรมร่วมพลังเรารอด** เป็นการแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือนของคนในชุมชน โดยการส่งเสริมให้เกิดการเสริมสร้างองค์ความรู้และทักษะพื้นฐานด้านการจัดการหนี้สินและการเงิน พัฒนาทักษะการบริหารจัดการและการกำหนดเป้าหมายการเติบโตของธุรกิจ เพื่อให้สามารถนำเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งเงินทุนสนับสนุนให้ (Angel fund connect) รวมถึงการออมเพื่อรองรับการสถานการณ์วิกฤติต่าง ๆ ผ่านองค์กรที่จัดตั้งขึ้นภายในชุมชน อาทิ สหกรณ์ กลุ่มแม่บ้าน ควบคู่กับการส่งเสริมให้องค์กรดังกล่าวมีการบริหารโดยหลักธรรมาภิบาล โปร่งใสและตรวจสอบได้ ตลอดจนการพัฒนาและนำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการของสหกรณ์เพิ่มขึ้นตามความเหมาะสมและความจำเป็น

ทั้งนี้ คณะผู้ศึกษาฯ ได้เชื่อมโยง Value Chain ทั้ง 9 กิจกรรมหลัก (18 กิจกรรมย่อย) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักและเป้าหมายรอง เพื่อให้มีความชัดเจนในการทำงานแบบมุ่งเป้า ดังแผนภาพที่ 5

แผนภาพที่ 5 Model การพัฒนาชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทนสมัย ที่เชื่อมโยง value chain

3.5 สรุปภาพรวมของเป้าหมายหลัก เป้าหมายรอง และแนวทางการบรรลุเป้าหมาย (Chapter Summary)

เพื่อให้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ตามแนวทางที่กำหนดไว้บรรลุเป้าหมาย จำเป็นต้องดำเนินการ ดังนี้ (1) การแก้ไขปัญหาชุมชนต้องเริ่มต้นจากการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายในชุมชนแออัดให้มีความมั่นคง (2) การดำเนินกิจกรรมในทุกกิจกรรมต้องให้ความสำคัญกับการออกแบบให้เหมาะสมตามบริบทและความต้องการของแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ (3) การบูรณาการทำงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในรูปแบบ “ทีมเดียวกัน” (4) ต้องมีการกำกับติดตามและประเมินผลของการพัฒนาว่ามีปัญหาอุปสรรคหรือแนวทางการแก้ไขอย่างไร โดยอาจมีการใช้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญมาเป็นที่ปรึกษาในการกำกับติดตามก็ได้ และมีการนำเสนอคณะรัฐมนตรีเป็นระยะ ๆ เพื่อให้สามารถปรับนโยบายหรือมาตรการที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ในขณะนั้น

แผนภาพที่ 6 ภาพรวมโมเดลการพัฒนาชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทนสมัย

ที่มา : ประมวลโดยคณะผู้ศึกษา, 2566

4. การนำแนวทางบรรลุเป้าหมายสู่การปฏิบัติ

4.1 การนำแนวทางบรรลุเป้าหมายสู่การปฏิบัติ และหน่วยงานรับผิดชอบขับเคลื่อน

การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาโมเดลชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทนสมัย เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ อย่างยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน นั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือในการดำเนินงานจากทุกภาคส่วน แต่เพื่อให้การดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมเป็นไปอย่างชัดเจนจึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบที่ทำหน้าที่ในการเชื่อมประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยส่วนใหญ่หน่วยงานภาครัฐจะทำหน้าที่ในการเป็นผู้ริเริ่มดำเนินกิจกรรม/หน่วยงานภาคเอกชนจะเป็นผู้สนับสนุนการจัดกิจกรรม ส่วนชุมชน/ประชาชนตะมิมบทบาทในการพัฒนา/ต่อยอดกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องและเหมาะสมกับบริบทชุมชน

ตารางที่ 5 แนวทางขับเคลื่อนบรรลุเป้าหมายและหน่วยงานที่รับผิดชอบ

แนวทางขับเคลื่อน	หน่วยงานหลัก/รอง	หน้าที่และความรับผิดชอบ
ด้านสังคมยืดหยุ่น จำนวน 3 กิจกรรม ประกอบด้วย		
กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมชุมชนสุขภาพดี เป็นการดำเนินการเพื่อให้คนในชุมชนแออัดฯ ทุกเพศทุกวัย สามารถเข้าถึงบริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค มีภูมิคุ้มกัน และสามารถปรับตัวทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในอนาคต และเข้าถึงบริการดิจิทัลของภาครัฐได้ ประกอบด้วย 5 กิจกรรมย่อย ได้แก่		
1.1 กิจกรรมย่อย ชุมชนรอบรู้ ด้านสุขภาพ	หน่วยงานหลัก ชุมชน สธ. หน่วยงานรอง กทม.	ชุมชน : จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้านสุขภาพในชุมชน สธ. : ข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพที่เป็นสาเหตุของปัญหา ระบบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสถานะสุขภาพของประชาชน ข้อมูลบริบทของพื้นที่
1.2 กิจกรรมย่อย ชุมชนเฝ้า ระวังสอบสวน โรค	หน่วยงานหลัก สธ. หน่วยงานรอง กทม.	สร้างและพัฒนาทีมเฝ้าระวังและสอบสวนโรคติดต่อ เป็นหน่วยงานร่วมในทีม
1.3 กิจกรรมย่อย หมอประจำ ครอบครัว	หน่วยงานหลัก สธ. หน่วยงานรอง กทม.	สร้างระบบ และ หมอคนที่ 3 หมอคนที่ 2 หมอคนที่ 1
1.4 กิจกรรมย่อย แพทย์ทันสมัย เพื่อชุมชน ยืดหยุ่น	หน่วยงานหลัก สธ. หน่วยงานรอง กทม.	พัฒนาระบบสื่อสารทางไกล(Telemedicine) และ เป็นผู้ให้บริการปลายทาง สนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์
1.5 กิจกรรมย่อย ชุมชนใส่ใจ ดูแล)	หน่วยงานหลัก กทม ชุมชน หน่วยงานรอง สธ.	หน่วยงานหลัก : วางแผนให้บริการด้านสุขภาพและบริการทางการแพทย์ โดยสหวิชาชีพ และวางแผนที่บ้านของผู้ด้อยโอกาสในชุมชน หน่วยงานรอง : สร้างและพัฒนา ผู้ช่วยเหลือดูแล/ นักบริบาล (caregiver: CG)
กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมเตรียมแผน รองรับสังคมสูงวัยใน ชุมชน	หน่วยงานหลัก ชุมชน สธ. หน่วยงานรอง กทม./พม.	วางแผนเพื่อเตรียมรองรับสังคมสูงวัยในชุมชน โดยจัดให้มีระบบสวัสดิการ ต่างๆ ซึ่งขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยชุมชน
กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมรวมพลังชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการชุมชน ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย ได้แก่		
3.1 การจัดทำ ธรรมนูญชุมชน	หน่วยงานหลัก ชุมชน	ดำเนินการจัดทำธรรมนูญชุมชนเพื่อเป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชน

แนวทางขับเคลื่อน	หน่วยงานหลัก/รอง	หน้าที่และความรับผิดชอบ
	หน่วยงานรอง สธ./ กทม.	
3.2 การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน	หน่วยงานหลัก ชุมชน/กทม. หน่วยงานรอง พม. /ภาคีเครือข่าย	ดำเนินการในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อวางแผนและขับเคลื่อนการดำเนินงาน
3.3 การจัดทำระบบข้อมูลชุมชน	หน่วยงานหลัก ชุมชน หน่วยงานรอง กทม. กค. พม. สธ.	พัฒนาระบบข้อมูลชุมชนจะเริ่มต้นจากการหรือชุดข้อมูล (Data Catalog) ที่จำเป็นระหว่างภาคที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน
ด้านสิ่งแวดล้อมปลอดภัยและน่าอยู่ ประกอบด้วย 2 กิจกรรม ได้แก่		
1.กิจกรรมชุมชนปลอดภัย เป็นการดำเนินการเพื่อประเมินความเสี่ยงภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน และการเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยพิบัติในชุมชนแออัด โดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย ได้แก่		
1.1 กิจกรรมย่อย การประเมินความเสี่ยงภัยชุมชนอย่างเป็นระบบ	หน่วยงานหลัก ปภ./กทม. หน่วยงานรอง มูลนิธิ องค์กรการกุศล	ปภ. : จัดทำกระบวนการเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการประเมินความเสี่ยง และกำหนดชุมชนกลุ่มเป้าหมายและประสานการดำเนินการกับผู้นำชุมชนในการจัดทำแบบประเมินความเสี่ยง กทม. : เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่อาสาสมัครภัยชุมชน
1.2 กิจกรรมย่อย การพัฒนาระบบการป้องกันภัยในชุมชน	หน่วยงานหลัก กทม. หน่วยงานรอง พม. /สธ./ สตช. /ปภ.	กทม. : จัดให้มีการฝึกซ้อมระบบป้องกันภัยในชุมชนเพื่อประชากรในชุมชนทราบบทบาทหน้าที่ในการเฝ้าระวังภัย และรับมือกับเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที พม./สธ./สตช./ปภ.จัดวิทยากรให้ความรู้ตามภารกิจที่เกี่ยวข้อง
1.3 กิจกรรมย่อย ชุมชนสอดส่อง	หน่วยงานหลัก -กทม.(สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย) หน่วยงานรอง -ผู้นำชุมชน	กทม. : ออกแบบกระบวนการแจ้งเตือนภัยในชุมชนโดยเฉพาะอัคคีภัย ผู้นำชุมชน : ให้ข้อมูลสภาพพื้นที่ ประชากร และข้อมูลความเสี่ยงในชุมชน
2.กิจกรรมระบบนิเวศสมดุลและยั่งยืน เป็นการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างระบบนิเวศในชุมชนให้มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนเหมาะสมกับการอยู่อาศัยและมีสุขอนามัยที่ดีขึ้น ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่		
2.1 กิจกรรมย่อย จับมือกันก้าวหน้า	หน่วยงานหลัก 1. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม 2. กรมควบคุมมลพิษ หน่วยงานรอง สผ./ กทม.	กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม : จัดประชุมผู้นำชุมชน/ผู้มีส่วนร่วม เข้าใจสาเหตุปัญหาสิ่งแวดล้อม แนวทางแก้ไข ให้มีมติร่วมกันในการร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหานั้นๆ ในชุมชน -กรมควบคุมมลพิษ ตรวจสอบและติดตามคุณภาพสิ่งแวดล้อมรายคาบ - สผ. ประเมินตัวชี้วัดค่าสิ่งแวดล้อมทุกด้าน - กทม. แก้ไขปัญหาที่มาของต้นตอด้านสิ่งแวดล้อมไม่ดีของงานวิศวกรรมผังชุมชน เช่น การเก็บขยะ การคัดแยกขยะ บ่อบำบัดน้ำเสีย ถังดักไขมัน เครื่องเติมอากาศ O ² ไฟส่องสว่างทางสาธารณะ ต้นไม้ใหญ่เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและสวยงาม รวมทั้งความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของพื้นที่ส่วนกลาง(สาธารณะ)
2.2 กิจกรรมย่อย ปอดชุมชน	หน่วยงานหลัก กทม./กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม หน่วยงานรอง กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	- กทม. จัดหาที่ส่วนกลางเพื่อสร้างพื้นที่สีเขียวเป็นแหล่งสร้าง/ผลิตออกซิเจนให้แก่ชุมชนและแหล่งใกล้เคียง พร้อมบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง - กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตรวจสอบ/เปรียบเทียบปริมาณออกซิเจนก่อนและหลังดำเนินการ - กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รับแจ้งเหตุ กรณีเคลื่อนย้ายสัตว์อันตราย เช่น งู ตะกวด เป็นต้น เพื่อไปปล่อยสู่แหล่งธรรมชาติที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของสมาชิกในชุมชน

แนวทางขับเคลื่อน	หน่วยงานหลัก/รอง	หน้าที่และความรับผิดชอบ
2.3 กิจกรรมลดของเสียตั้งแต่ต้นทาง	หน่วยงานหลัก กทม. หน่วยงานรอง กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม	- กทม. ให้ความรู้เข้าไปถ่ายทอด พัฒนาต่อยอดสู่ระดับวิสาหกิจชุมชน และจัดประกวด ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม - กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จัดประกวด ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม
ด้านเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ประกอบด้วย 4 กิจกรรมหลัก ได้แก่		
1. กิจกรรมชุมชนเข้มแข็งด้วยพลังเครือข่าย	หน่วยงานหลัก กสอ. หน่วยงานรอง พม. / กทม.	ประสานความร่วมมือในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จากเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ
2. กิจกรรม 3 ดี	เป็นการยกระดับทักษะอาชีพของคนในชุมชนซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างรายวันและหาบเร่แผงลอย ทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพและจำเป็นต้องพึ่งพาเงินให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐ ผ่าน 3 กิจกรรมย่อย ดังนี้	
2.1 กิจกรรมย่อยอาชีพดี	หน่วยงานหลัก กพร. หน่วยงานรอง พม. / กสอ. / กทม. / กศน. / กกจ.	จัดระบบการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย
2.2 กิจกรรมย่อยงานดี	หน่วยงานหลัก กพร. หน่วยงานรอง พม. / กสอ. / กทม. / กศน. / กกจ.	พัฒนาอาชีพของคนในชุมชนให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายโดยการพัฒนาและยกระดับความสามารถทางด้านอาชีพ ทั้งการพัฒนาทักษะ Up Skill, Re Skill, และ New Skill ทั้งด้านช่างและมีช่างเพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ มีงานมีอาชีพ และมีรายได้
2.2 กิจกรรมย่อยเงินดี	หน่วยงานหลัก กพร. หน่วยงานรอง พม. กสอ. กทม. กศน. กกจ. ททท. กปส.	สร้างชุมชนให้เป็นแหล่งสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม เพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ของชุมชน และกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสังคม (CSR TOURISM) พัฒนาระบบสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชนอัจฉริยะ ผลิตและเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ของดีชุมชน ด้านต่าง ๆ ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายยุคดิจิทัลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ พร้อมเชื่อมโยงระบบขายสินค้าออนไลน์
3. กิจกรรมต้องลด	หน่วยงานหลัก กระทรวงพลังงาน (กองทุนอนุรักษ์พลังงาน) การไฟฟ้านครหลวง	ให้ความรู้เรื่องการเข้าร่วมโครงการโซลาร์ภาคประชาชนและการติดตั้งไฟฟ้าโซลาร์เซลล์ภายในชุมชน
4. กิจกรรมร่วมพลังเรารอด	หน่วยงานหลัก กสส. หน่วยงานรอง กสอ. พม. กทม. กศน. กกจ.	กสส. ให้ความรู้และกำกับสหกรณ์ให้บริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล ตรวจสอบและโปร่งใส รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาและนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการของสหกรณ์เพิ่มขึ้นตามความเหมาะสมและความจำเป็น กสอ. สร้างองค์ความรู้พัฒนาทักษะในเรื่องการบริหารจัดการและการกำหนดเป้าหมายการเติบโตของธุรกิจ เพื่อให้สามารถนำเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งเงินทุน

ที่มา : ประมวลโดยคณะผู้ศึกษา, 2566

4.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำแนวทางบรรลุเป้าหมาย

4.2.1 ความต่อเนื่องของนโยบายรัฐบาลในการเร่งพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 -2579)

4.2.2 การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้สามารถดำเนินการตามโมเดลชุมชนไทย พันภัย ทันสมัยได้ครบทั้ง 3 มิติ

4.2.3 ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ปฏิบัติหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาล โปร่งใสและตรวจสอบได้ รวมถึงต้องมีความสามารถในการปรับตัวให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล

4.2.4 สมาชิกในชุมชนที่มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง

4.3 ความท้าทายในการนำแนวทางบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

การดำเนินโครงการชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย มีประเด็นท้าทายและการบริหารความเสี่ยงที่สำคัญ ดังนี้

ความเสี่ยง	การบริหารความเสี่ยง
1.ความสำเร็จของการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 -2579)	พม. กำกับติดตามให้ พอช. และ กคช. รายงานสถานะ ปัญหาอุปสรรค และความก้าวหน้าของการดำเนินการเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา กำหนดมาตรการเพื่อให้สามารถเร่งรัดดำเนินการตามได้เป้าหมาย นอกจากนี้ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนตามโมเดลการพัฒนาชุมชนไทยฯ เห็นควรเสนอให้ สศช. สศช. ในฐานะหน่วยงานยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมของประเทศ พิจารณาจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตกรุงเทพฯฯ ผ่านชุมชนนาร่องจำนวน 1 แห่ง เพื่อประกอบการจัดทำเป็นคู่มือสำหรับการพัฒนาชุมชนเมืองในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศต่อไป
2. การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีทุกภาคส่วนตามโมเดลชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย	ปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯฯ ดังนั้น ในขั้นการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายตามข้อ 1 ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา ควรกำหนดมอบหมายให้ กทม. เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการประสานความร่วมมือจากภาคีการพัฒนา ควบคู่กับการกำหนดให้ใช้ข้อมูลจากแผนพัฒนาชุมชนเป็นข้อมูลประกอบการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดมาจากฐานความต้องการของคนในชุมชน/ชุมชนที่แท้จริง

ที่มา : ประมวลโดยคณะผู้ศึกษา, 2566

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯฯ ตามโมเดลการพัฒนาชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คณะผู้ศึกษาฯ จึงได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

4.3.1 ภาครัฐควรเร่งจัดตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมืองระดับชาติ ประกอบด้วยผู้แทนภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบาย การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมืองอย่างเป็นระบบตามโมเดลการพัฒนาชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย (One Plan) พร้อมทั้งกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการฯ และเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการประสานความร่วมมือจากภาคีการพัฒนา ควบคู่กับการกำหนดให้ใช้ข้อมูลจากแผนพัฒนาชุมชนเป็นข้อมูลประกอบการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งจะช่วยให้การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดมาจากฐานความต้องการของคนในชุมชน/ชุมชนที่แท้จริง

4.3.2 ภาครัฐควรเร่งพิจารณาแนวทางการนำทรัพย์สินโครงการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย คงเหลือ (sunk cost) ของ กคช. มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมทั้งกำหนดให้การดำเนินโครงการดังกล่าวของ กคช. เป็นส่วนหนึ่งของโมเดลการพัฒนาชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย (One Plan) เพื่อ

จูงใจให้คนในชุมชนแออัดในเขตเมืองเข้าร่วมโครงการของ กคช. เพิ่มขึ้น ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมืองได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังจะทำให้ภาครัฐสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่หรือจัดระเบียบพื้นที่ของเมืองให้มีความน่าอยู่ และรองรับการพัฒนาเมืองได้ในระยะยาว

4.3.3 ภาครัฐควรเร่งดำเนินการเสริมสร้างและพัฒนาเมืองในภูมิภาค โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณสุขและบริการภาครัฐ อาทิ การศึกษา สาธารณสุข ทั่วประเทศให้มีมาตรฐานทัดเทียมกับกรุงเทพฯ การสร้างงานและสร้างอาชีพให้แก่คนในชนบทโดยการสร้างแรงจูงใจผ่านมาตรการทางการเงินและการคลังของภาครัฐเพื่อสนับสนุนให้ผู้ประกอบการภาคเอกชนย้ายที่ตั้งโรงงานและสำนักงานใหญ่ไปประกอบการในส่วนภูมิภาคเพิ่มขึ้น การส่งเสริมให้คนในพื้นที่รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ในการทำเกษตรสมัยใหม่ (Smart Farming) และการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

4.4 สรุป (Chapter Summary)

คณะผู้ศึกษาโครงการชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย ได้พิจารณาศึกษาและกำหนดเป้าหมายหลักและเป้าหมายรองโดยพิจารณาความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศ (แผนระดับที่ 1 และแผนระดับที่ 2) รวมถึงได้กำหนดให้มีกิจกรรมทั้งกิจกรรมหลักและกิจกรรมรอง รวมถึงการกำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบหลักและหน่วยงานสนับสนุน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ เพื่อให้เป็นต้นแบบชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข จำนวนไม่น้อยกว่า 50 แห่ง ภายในปี 2570 องค์กรที่ประสบความสำเร็จที่สำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดการปฏิบัติ เกิดจากเงื่อนไขแรกของการดำเนินโครงการฯ ซึ่งเป็นโมเดลการพัฒนาไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ จำเป็นต้องเป็นชุมชนที่มีแผนที่อยู่ระหว่างการพัฒนาปรับปรุงสภาพชุมชนทั้งภายในพื้นที่เดิมและพื้นที่ใหม่ผ่านโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยของ พอช. และ กคช. เนื่องจากกรณีที่ชุมชนไม่ได้มีแผนปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนจะไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดโดยเฉพาะในมิติสิ่งแวดล้อมปลอดภัยและน่าอยู่ ซึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดทางกายภาพ ส่งผลให้ความสามารถในการดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยของ พอช. และ กคช. จะเป็นปัจจัยท้าทายของการบรรลุเป้าหมายหลักของโครงการฯ

นอกจากนี้ ยังมีเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การดำเนินการตามโมเดลการพัฒนาดังกล่าวต้องเป็นความต้องการของคนในชุมชนเองที่ต้องการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ปลอดภัย โดยคนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจดำเนินการ และบริหารจัดการ เริ่มตั้งแต่กระบวนการสำรวจ ข้อมูลครัวเรือน ชุมชน การวางแผนการพัฒนาทั้งเมือง การออกแบบ และการวางผังการปรับปรุงชุมชน การดำเนินการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและพัฒนาระบบสาธารณสุขไปภาค รวมถึงการสร้างระบบสังคมและข้อตกลงการอยู่ร่วมกันภายในชุมชน ต้องร่วมเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีการพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ ตามมา อาทิ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การพัฒนาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม อาชีพ และรายได้ อันจะนำไปสู่สมาชิกในชุมชนอยู่ดีมีสุข ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ภายใต้โมเดลชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย

5. สรุปในภาพรวม

5.1 สรุปภาพรวม

จากการศึกษาเรื่อง “โครงการชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย” ที่มีเป้าหมายหลักเพื่อนำโมเดลไปใช้ในการพัฒนาให้ “ชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ จำนวนไม่น้อยกว่า 50 แห่ง เป็นต้นแบบของชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ภายในปี 2570” โดยมีเป้าหมายรอง 3 เป้าหมายตามมติการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ มิติสังคมยืดหยุ่น มิติสิ่งแวดล้อมปลอดภัยและยั่งยืน มิติเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ผ่านการขับเคลื่อน 9 กิจกรรมหลัก 18 กิจกรรมย่อย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพฯ อย่างยั่งยืน โดยสรุปภาพรวมดังปรากฏตามแผนภาพ

แผนภาพที่ 6 ภาพรวมโมเดลการพัฒนาชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย

ที่มา คณะผู้ศึกษา ปี 2566

5.2 บทเรียนที่ได้เรียนรู้จากการจัดทำรายงาน

5.2.1 ความท้าทายในการบูรณาการความคิดจากสมาชิกในกลุ่ม

การดำเนินโครงการฯ จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเชิงลึกของชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ในขณะที่จากการศึกษาของคณะผู้ศึกษา พบว่าปัจจุบันไม่มีหน่วยงานใดจัดเก็บข้อมูลชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ ที่มีรายละเอียดเพียงพอในการดำเนินการ ทำให้การศึกษาครั้งนี้อาศัยข้อมูลภาพรวมของชุมชนที่จัดเก็บโดย กทม. และการลงพื้นที่ศึกษาดูงานใน 2 ชุมชน ซึ่งทั้ง 2 ชุมชน ยังมีการจัดเก็บข้อมูลที่มีรายละเอียดแตกต่างกัน นอกจากนี้ คณะผู้ศึกษาประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากหลายหน่วยงาน ทั้งราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาคมีความหลากหลายและแตกต่างกันทั้งในเรื่อง ภารกิจงาน ความรู้ ความสามารถ ความถนัด ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญในสาขาการทำงาน ส่งผลให้มีกรอบแนวคิด วัฒนธรรมการทำงานที่แตกต่างกัน รวมถึงมุมมองในแนวทางแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ ความท้าทายที่สำคัญของการจัดทำรายงานฉบับนี้คือ คณะผู้ศึกษา ยังมีความเข้าใจบริบทปัญหาของชุมชนแออัดไม่มากพอ จึงจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาองค์ความรู้ บทเรียน ประสบการณ์การพัฒนาทั้งในและต่างประเทศลงศึกษาพื้นที่ชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจในบริบทของชุมชน ในมุมมองด้านต่าง ๆ ผ่านการเล่าเรื่องของผู้นำชุมชนและดูงานสถานที่จริง นอกจากนี้ จากข้อจำกัดของรูปแบบการทำงานทั้งในส่วนของแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมดำเนินงาน และติดตามความก้าวหน้า ที่ส่วนใหญ่สื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากคณะผู้ศึกษาส่วนหนึ่งปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาคและคณะผู้ศึกษาจำเป็นต้องปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบและจัดทำรายงานการศึกษาด้วยตนเอง (IS) ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ และความรับผิดชอบต่อในงานที่ได้รับมอบหมายของสมาชิกในกลุ่ม ทำให้รายงานฉบับนี้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย และบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาโมเดล “ชุมชนไทย พันภัย สุขใจ ทันสมัย”

5.2.2 การเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการพัฒนาตนเอง (IS) ให้เข้ากับการนำข้อเสนอในรายงานกลุ่มปฏิบัติการ (GP)

ตารางที่ 6 ความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการพัฒนาตนเอง (IS) ให้เข้ากับการนำข้อเสนอในรายงานกลุ่มปฏิบัติการ (GP)

สมาชิก กลุ่ม	หน่วยงาน	หัวข้อรายงาน	เชื่อมโยง GP (How to)
1) นายชัยวัฒน์ บุญสวัสดิ์	กรมประชาสัมพันธ์	แนวทางการพัฒนาระบบสื่อสารประชาสัมพันธ์ชุมชนอัจฉริยะ	แนวคิดการพัฒนากระบวนการแจ้งเตือนภัยต่างๆและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาทันทั่วถึง
2) นางภาวิณา อัครมณีกุล	สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	การเพิ่มสัดส่วนการขนส่งสินค้าทางราง เพื่อลดต้นทุนระบบโลจิสติกส์ของประเทศ	การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาที่แท้จริงเพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบาย/มาตรการของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาของประเทศ
3) นางสมพิศ ศรีคำแหง	กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว	แนวทางการพัฒนาทักษะอาชีพแก่สตรีและครอบครัวสู่ความยั่งยืน	การพัฒนาทักษะด้านอาชีพให้แก่สตรีที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ว่างาน หรือแรงงานนอกระบบ สตรีที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม และประชาชนทั่วไปหรือบุคคลในครอบครัว เพื่อให้มีอาชีพ มีรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองและดูแลครอบครัวได้อย่างยั่งยืน
4) นายธนรัฐ โคจรานนท์	กรมส่งเสริมสหกรณ์	แนวทางการแก้ไขปัญหาสินค้าเกษตรโดยการตลาดนำการผลิตในสหกรณ์การเกษตร	การเชื่อมโยงเครือข่ายการตลาดของผลิตผล/ผลิตภัณฑ์ในชุมชนกับสหกรณ์อื่นๆ ร่วมมือกันสร้างช่องทางในการจำหน่าย
5) นางสาวสุจิตา ชุนชาวฤทธิ	สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	การเพิ่มประสิทธิภาพเพื่อการขับเคลื่อนนโยบายว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับจังหวัด	การประยุกต์ใช้กระบวนการเพิ่มศักยภาพสร้างองค์ความรู้ ทักษะทั้งในด้านการวิเคราะห์ข้อมูลและด้านการใช้เทคโนโลยีให้กับบุคลากรในองค์กร การพัฒนาจัดทำระบบฐานข้อมูลกลางของประเทศ และระบบติดตามประเมินผล เพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ
6) นางสาวสิริญา ชูเวทย์	กรมธุรกิจพลังงาน	การพัฒนาการกำกับดูแลความปลอดภัยกิจการน้ำมัน เชื้อเพลิงให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลดิจิทัล	การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

สมาชิก กลุ่ม	หน่วยงาน	หัวข้อรายงาน	เชื่อมโยง GP (How to)
7) นางสาวฉัตรภา ภรณ์ แก้ว ยนต์	กรมป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัย	การเพิ่มประสิทธิภาพการ จัดการสาธารณภัยเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน	การกำหนดนโยบายที่มุ่งเน้นการลดความ เสี่ยงและบูรณาการแผนงาน/โครงการให้อยู่ ในกระบวนการพัฒนาของหน่วยงาน เพื่อ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
8) นางสาวศิริธร เลาหะวิไลย	กรมพัฒนาฝีมือ แรงงาน	การเตรียมความพร้อมเพื่อ รองรับการพัฒนาฝีมือแรงงาน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษใหม่	การประยุกต์ใช้แนวทางการพัฒนาฝีมือ แรงงานในเขตระเบียงเศรษฐกิจพิเศษที่จะ เกิดขึ้นใหม่ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้และ ลดความเหลื่อมล้ำในชุมชน
9) นายเอกชัย คำลือ	สำนักงาน ปลัดกระทรวง สาธารณสุข	การสร้างความรู้รอบรู้ด้าน สุขภาพจิต (Mental Health Literacy) ในกลุ่ม วัยรุ่น	การสร้างความรู้รอบรู้ในประชาชนทุกกลุ่มวัย ผ่านโครงการ โครงการชุมชนรอบรู้ด้าน สุขภาพ
10) นายสิทธิธรรม เร้งเจียบ	กรมส่งเสริม อุตสาหกรรม	การพัฒนาอุตสาหกรรม ชุมชนเชิงพื้นที่ แบบดีพร้อม	การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนให้เติบโต และมีความยั่งยืน เกิดการสร้างงาน สร้าง รายได้ให้กับชุมชนในพื้นที่ ที่มีความเหมาะสม กับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรในพื้นที่ การ ลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคม ด้วยการยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มี มูลค่าเพิ่ม ด้วยการนำนวัตกรรมและ เทคโนโลยีเข้ามาประยุกต์ใช้ ผลิตนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ ผลักดันให้ผลิตภัณฑ์ ชุมชนเป็นสินค้าที่มีศักยภาพและแข่งขันได้ และเพิ่มขีดความสามารถการผลิตที่ หลากหลาย

บรรณานุกรม

กฎหมาย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566 -2570) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนที่ 258 ง หน้า 1-149

ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก หน้า 1-71

นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ.2566-2570) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 140 ตอนที่ 21 ก หน้า 1-181

เอกสารตีพิมพ์

กรุงเทพมหานคร “แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2556 – 2575)” ปี 2556

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 -2579)”ปี 2559

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “รายงานสรุปผลการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ ปี 2565

คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ. (2564). “แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2564-2570”

สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร. (2565). “แผนปฏิบัติการราชการประจำปี พ.ศ.2565”

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรุงเทพธุรกิจ. (2565). **จินเนรมิตเมืองใหม่สงวนแบบสุดล้ำ (1)**

สืบค้นจาก <https://www.thansettakij.com/columnist/520327>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). **สถิติศึคิยาเสพติดดของประเทศไทย** สืบค้นจาก

http://ittdashboard.nso.go.th/preview.php?id_project=66

ไทยพับลิก้า. (2565). **วาระซ่อมกรุงเทพฯ: แผนจัดการขยะกทม. 20 ปี ยังคง ‘ล้นเมือง’** ต่อไป สืบค้นจาก

<https://thaipublica.org/2022/05/bangkok-agenda06-2565/>

ภาคผนวก

คณะผู้จัดทำ

9702	นายชัยวัฒน์	บุญขวลิต	กรมประชาสัมพันธ์
9711	นางภาวิณา	อัศวมณีกุล	สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
9720	นางสมพิศ	ศรีคำแหง	กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
9729	นายธนรัฐ	โคจรานนท์	กรมส่งเสริมสหกรณ์
9738	นางสายสุดใจ	ขุนเชาวฤทธิ์	สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9747	นางสิริัญญา	ชูเวทย์	กรมธุรกิจพลังงาน
9756	นางสาวฉัตรภากรณ์	แก้วยนต์	กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
9765	นางสาวศิริธร	เลาหะวีไลย	กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน
9774	นายเอกชัย	คำลือ	สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข
9786	นายสิทธิธรงค์	เร่งเจียบ	กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม